

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 2 kwietnia 2024 r.

Poz. 3339

UCHWAŁA NR LXIV/602/2024 RADY MIEJSKIEJ W KROTOSZYNI

z dnia 21 marca 2024 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2024-2027”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (jt. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zmianami) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (jt. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zmianami) uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2024-2027”, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Krotoszyna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodnicząca Rady
(-) Anna Sikora

*Załącznik nr 1 do Uchwały nr LXIV/602/2024
Rady Miejskiej w Krotoszynie
z dnia 21 marca 2024 r.*

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI NA LATA 2024-2027
DLA GMINY KROTOSZYN**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	18
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	19
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5.1. Uwarunkowania na poziomie krajowym	23
5.2. Uwarunkowania na poziomie wojewódzkim	29
5.3. Uwarunkowania na poziomie powiatowym	33
5.4. Uwarunkowania na poziomie gminnym	34
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	39
6.1. Charakterystyka gminy	39
6.2. Rys historyczny gminy	41
6.3. Krajobraz kulturowy i zabytki nieruchome	44
6.4. Zabytki ruchome	89
6.5. Zabytki archeologiczne	91
6.6. Zasoby muzealne	95
6.7. Dziedzictwo niematerialne	96
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	98
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	100
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	104
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	105
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	106
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	107

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KROTOSZYN

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Krotoszyn na lata 2024 - 2027” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2023, poz. 953) z późn. zm.

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo

minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
(Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;

2) inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;

3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ

administracji architektoniczno- budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1-4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
- 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia – przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów

Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na

posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia

27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),

- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie

lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,

- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2023 w całym kraju było 125 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy

sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach i planach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMY WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA
LATA 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 grudnia 2023 roku. Dokument ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem głównym programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. Będzie on realizowany poprzez cele strategiczne programu oraz zawarte w nich działania takie jak:

Cel: Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cel: Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Cel: Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem

- archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Cel: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Cel: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie

służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbalność o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne**

dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANAMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024, przyjęty został Uchwałą Nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego z 2022r., poz. 58), następnie opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego. Program ten jest aktualizacją i kontynuacją Programu opieki nad zabytkami dla województwa wielkopolskiego, opracowanego na lata 2017-2020.

Program, zawiera szereg informacji, których źródłem jest Raport o stanie zabytków na terenie województwa wielkopolskiego oraz precyzuje założenia ochrony zabytków. Podobnie jak w poprzednich perspektywach podstawowym zadaniem programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie, omówione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego. Szeroko opisane zostały zabytki będące pod administracją wojewódzką. Nie ma wśród nich zabytków z terenu gminy.

Jako cel główny uznano założenie, że Samorząd Województwa Wielkopolskiego stwarza warunki dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dba o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla

dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń. W programie, wyznaczono też pięć celów szczegółowych wraz z zadaniami, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków:

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego.

Kierunki działania:

1. Podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków.
2. Wspieranie ochrony zabytków archeologicznych
3. Popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego
4. Monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe.
2. Wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat.
3. Stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa

Kierunki działania:

1. Wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne.

2. Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.

3. Wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze.

2. Włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Kierunki działania:

1. Udostępnianie obiektów zabytkowych

2. Wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2030 ROKU

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została uchwałą nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r., opublikowaną w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego. Jest to aktualizacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju naszego województwa i opowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany aby zapewnić społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony rozwój naszego województwa. Dzięki niemu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa.

Wg Wizji Strategii Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

Cel generalny strategii opiera się na wskazanej Wizji. Dla celu generalnego ustalono cztery cele strategiczne, wraz z jedenastoma celami operacyjnymi. W przeciwieństwie do poprzedniej perspektywy strategii brak tu zapisów bezpośrednio powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jedynie cel 2.3 podkreśla znaczenie kultury w życiu społecznym Wielkopolan, w tym szlaków turystyki kulturowej, ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Wspomniane jest też znaczenie obiektów zabytkowych dla poprawy jakości życia na obszarach wiejskich.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

W dniu 25 marca 2019 r. Uchwałą Nr V/70/19, Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania. Uchwałę opublikowano w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego 2019, poz. 4021).

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Plan określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

W treści programu podkreślono, że ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego jest szczególnie ważnym elementem polityki przestrzennej województwa.

W rozdziale o kulturze i dziedzictwie narodowym, omówiono zagadnienie tożsamości regionalnej, dziedzictwa archeologicznego, zabytków i parków. W celu realizacji założeń szczególną uwagę zwrócono na następujące działania:

- 1) zwiększenie nakładów finansowych na ochronę zasobów kulturowych.
- 2) prowadzenie stałych nadzorów nad rejestrem zabytków i udostępnienie jego wersji elektronicznej.
- 3) prowadzenie badań w obrębie zabytków we wszystkich dziedzinach nauki.
- 4) wykorzystanie zabytków i wiedzy o nich dla celów turystycznych oraz dla promocji regionu.
- 5) podnoszenie wartości usług turystycznych poprzez „wykorzystanie” zabytków dla podniesienia atrakcyjności oferty.

AUDYT KRAJOBRAZOWY WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego to dokument uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 27 marca 2023r. (Uchwała Nr LI/1000/23 w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego). Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę, gospodarkę i planowanie. Należy pamiętać, że obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu, jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KROTOSZYŃSKIEGO

Według stanu na rok 2023 powiat krotoszyński nie posiada opublikowanego w Dzienniku Wojewódzkim powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KROTOSZYN

Studium przyjęto Uchwałą nr XXX/270/2013 Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 21 lutego 2013 r. Głównym celem Studium jest zatem stworzenie warunków do zagospodarowania terenu, które pozwolą maksymalnie jego wykorzystać oraz podnieść walory miasta i gminy Krotoszyn.

Przedmiotowe studium definiuje kierunki zmian w strukturze przestrzennej oraz w przeznaczeniu terenu. Dla terenu miasta Krotoszyn wyznacza się strefę rozwoju zabudowy śródmiejskiej centrotwórczej tereny rozwoju: zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej z towarzyszącymi usługami, zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usług, zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zabudowy mieszkaniowej rezydencjonalnej, działalności gospodarczej w tym produkcji i składów, działalności gospodarczej w tym produkcji, składów i usług, usług, usług z dopuszczeniem lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m², usług oświaty, usług sportu i rekreacji w zieleni urządzonej, zieleni urządzonej (parki, skwery, zieleńce), zieleni urządzonej z towarzyszącymi usługami, tereny ogrodów działkowych, tereny cmentarzy, tereny lasów i proponowanych dolesień, tereny upraw rolnych, łąk i pastwisk i tereny wód śródlądowych. Dla terenu gminy wyznacza się tereny rozwoju: wielofunkcyjnej zabudowy wiejskiej, zabudowy zagrodowej w gospodarstwach leśnych, zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami, zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, usług, tereny usług oświaty, tereny usług sakralnych, tereny rozwoju działalności gospodarczej w tym produkcji i usług, tereny rozwoju produkcji rolnej oraz zabudowy produkcyjno-usługowej, tereny rozwoju usług sportu i rekreacji, tereny rozwoju zieleni urządzonej (parki, skwery, zieleńce), tereny cmentarzy, tereny rozwoju sadów, ogrodów oraz zieleni działkowej, tereny lasów i dolesień i tereny wód powierzchniowych śródlądowych.

Studium określa również kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów.

Strefa rozwoju zabudowy śródmiejskiej centrotwórczej – C

Dla strefy rozwoju zabudowy śródmiejskiej centrotwórczej ustala się następujące zasady projektowe:

- 1) historyczne śródmieście pełnić będzie nadrzędną rolę polegającą na centralizowaniu struktury miejskiej, tworzeniu obrazu i nastroju miasta,
- 2) centrum będzie koncentrowało intensywną, zwartą zabudowę mieszkaniową uzupełnioną funkcją usługową, w tym obiekty: usług ponadmiejskich i ogólnomiejskich administracji publicznej, banków, hoteli, obiektów kultury, usług handlu, turystyki gastronomii i rozrywki,
- 3) należy podejmować działania zmierzające do wdrażania spójnej koncepcji rewitalizacji, w tym rewitalizacji implantacyjnej oraz integracyjnej w przestrzeni miejskiej,
- 4) w ramach rewitalizacji śródmieścia zaleca się zmianę dotychczasowych funkcji, które uległy dekapitalizacji oraz adaptację tych terenów i znajdujących się na nich obiektów na inne cele,
- 5) należy dokonywać sukcesywnej rewitalizacji terenów powojkowych, w tym zmiany ich dotychczasowej funkcji, adaptacji terenu i obiektów na cele: usługowe, gospodarcze, społeczne, edukacyjne, zdrowotne, rekreacyjne, kulturalne i turystyczne. Jako priorytetowe wyznacza się projekty wprowadzające funkcje gospodarcze i kulturalno – rekreacyjne; tereny powojkowe należy objąć kompleksowymi planami zagospodarowania stwarzającymi harmonijne połączenie z istniejącą tkanką miejską,
- 6) rewaloryzacja w obrębie śródmieścia nie może ograniczać się do rehabilitacji starych zasobów mieszkaniowych; należy doprowadzić do rozwoju wszystkich istniejących w mieście obszarów kryzysowych oraz zadbać o to, by na terenach centrum uspokoić ruch,
- 7) należy przeprowadzać sukcesywne modernizacje budynków o wysokiej wartości architektonicznej czy kulturowej, w tym także budynków użyteczności publicznej,

8) dla istniejących budynków mieszkalnych lub mieszkalno - usługowych wymagane jest przeprowadzenie analizy stanu technicznego, następnie ukierunkowanie działań na modernizację, remonty, ewentualną rozbudowę czy przebudowę pod nadzorem służb architektoniczno - budowlanych oraz konserwatorskich,

10)w realizowanej polityce przestrzennej należy uwzględnić zapotrzebowanie na mieszkania socjalne, komunalne oraz chronione,

11)istnieje wyraźna potrzeba uzupełnienia plomb w zabudowie pierzejowej, zachowując optymalne wskaźniki intensywności zabudowy oraz dostosowując formę nowoprojektowanych brył do zabudowy sąsiedniej,

13)należy tworzyć nowe oraz chronić już istniejące obszary zielone w postaci skwerów, parków, zieleńców, promenad; zaleca się komponowanie zieleni w oparciu o kompleksowe i zharmonizowane projekty,

14)wyklucza się lokalizację nowych obiektów produkcyjnych, handlu hurtowego, baz, składów, magazynów, negatywnie oddziałującego rzemiosła.

Określając politykę przestrzenną miasta i gminy Krotoszyn, w tym lokalne zasady zagospodarowania, uwzględnia się w szczególności:

- 1) dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie i uzbrojenie terenu;
- 2) stan ład przestrzennego i wymogi jego ochrony;
- 3) stan środowiska, w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkość i jakość zasobów wodnych oraz wymogi ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego;
- 4) stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- 5) warunki i jakość życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia;
- 6) zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia;
- 7) potrzeby i możliwości rozwoju miasta;
- 8) stan prawny gruntów;

- 9) występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych;
- 10) występowanie udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych;
- 11) stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopień uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami;
- 12) zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Działania na rzecz rozwoju przestrzennego miasta Krotoszyn oraz istniejących miejscowości na terenie gminy muszą uwzględniać:

- 1) dotychczasowy stan zainwestowania i zagospodarowania miasta;
- 2) naturalne tendencje rozwojowe i tradycje;
- 3) wartości i predyspozycje środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- 4) uwarunkowania zewnętrzne oraz wewnętrzne: społeczne, przyrodnicze, infrastrukturalne i inne.

W działaniach na rzecz ochrony krajobrazu kulturowego należy przede wszystkim dążyć do:

- 1) utrzymania rolniczego użytkowania otwartego krajobrazu rolniczego;
- 2) utrzymania i rewitalizacji historycznego układu przestrzennego miasta Krotoszyn;
- 3) utrzymania historycznie ukształtowanej struktury osadniczej i sieci dróg;
- 4) wyeksponowania układów kompozycyjnych parków, cmentarzy, zadrzewień śródpolnych i przydrożnych;
- 5) ograniczania lokalizacji budowli tymczasowych oraz o niskich walorach architektonicznych, a także agresywnych form reklamy;
- 6) przeciwdziałania chaotycznej i bezplanowej parcelacji terenu.

Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Ochronie na zasadach określonych w przepisach odrębnych podlegają obiekty, zespoły obiektów i układy przestrzenne wpisane do rejestru zabytków – wg wykazu zawartego w części opisowej Studium.

Oprócz obiektów i stref podlegających ochronie konserwatorskiej w części opisowej Studium wyznacza się także strefy proponowane do objęcia ochroną:

- 1) strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące historyczne założenia wsi Wielowieś, Benice, Ustków, Lutogniew, Dzierżanów, Brzoza, Kobierno, Zmysłów, Orpiszew, Baszyny i Chwaliszew;
- 2) strefa ochrony widokowej w okolicy wsi Wielowieś.

Na rysunku Studium wyznaczono orientacyjny zasięg strefy występowania skupisk stanowisk archeologicznych. Ograniczenia dla terenów objętych strefami wynikają z przepisów odrębnych i będą ustalane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Strefy te mają charakter orientacyjny i podczas sporządzania planów miejscowych należy je każdorazowo weryfikować.

W celu ochrony obiektu archeologicznego, jakim jest stary kurhan planuje się utworzenie rezerwatu archeologiczno – leśnego „Dąbrowa z kurhanem”.

Do zadań najwyższej rangi należy zachowanie w największym stopniu historycznej zabudowy, kompozycji przestrzennej układów osadniczych oraz rehabilitacja przestrzeni zurbanizowanej i określenie nowych zasad jej przekształceń celem harmonijnego wpisywania w krajobraz różnorodnych form zabudowy.(..)

W celu zachowania atrakcyjnego krajobrazu kulturowego miasta i gminy Krotoszyn, podjęte będą działania na rzecz:

- 1) utrzymania i rewaloryzacji historycznej zabudowy miasta;
- 2) zachowania w dobrym stanie technicznym i estetycznym obiektów zabytkowych w szczególności dominant kulturowych i krajobrazowych, takich jak wież istniejących kościołów, sylwety zabytkowych zakładów przemysłowych;

- 3) kontynuowania tradycji w kształtowaniu krajobrazu kulturowego i nawiązania do historycznych i regionalnych rozwiązań w jego kształtowaniu;
- 4) ochrony przed dewastacją wartościowych stanowisk archeologicznych;
- 5) zachowania w dobrym stanie technicznym i estetycznym kościołów, szkół, obiektów usługowych, produkcyjnych, wpisanych i niewpisanych do rejestru zabytków i innych elementów zagospodarowania i wyposażenia miejscowości;
- 6) utrzymania pomników i krzyży;
- 7) utrzymania i wyeksponowania układów komponowanej zieleni parków, cmentarzy oraz obsadzeń przydrożnych i śródpolnych;
- 8) utrzymania i eksponowania wartości zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, typu dachów, wielkości i układu otworów, rodzaju stolarki i jej zdobnictwa, materiału budowlanego i sposobów jego wyeksponowania;
- 9) zapobiegania w powstawaniu ubytków w zabudowie historycznej i tworzenia warunków do ich ponownej zabudowy;
- 10) estetyzacji i waloryzacji zabudowy i zagospodarowania terenów osiedli blokowych oraz współczesnej zabudowy techniczno-produkcyjnej;
- 11) kształtowania wysokich walorów estetycznych nowej zabudowy mieszkalnej, usługowej, produkcyjnej i rekreacyjnej poprzez nawiązywanie do tradycji i wartości regionalnych.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY KROTOSZYN

Krotoszyn to gmina na południu Wielkopolski, oddalona od Poznania o ok. 100 km i od Wrocławia o ok. 85 km. Niedaleko Krotoszyna znajdują się także duże miasta,

takie jak Leszno (ok. 80 km), Ostrów Wielkopolski (ok. 28 km) czy Kalisz (ok. 52 km). Gmina sąsiaduje z ośmioma innymi gminami: Koźmin Wielkopolski, Dobrzyce, Raszków, Ostrów Wielkopolski, Sulmierzyce, Zduny, Kobylin i Pogorzela.

W podziale geomorfologicznym Polski według B. Krygowskiego, gmina Krotoszyn znajduje się w granicach regionu Wysoczyzna Kaliska. W jej obrębie należy do trzech subregionów: Wału Krotoszyńskiego, Równiny Koźmińskiej w północnej części oraz Kotliny Kobylańskiej w południowo – zachodniej części. Gmina Krotoszyn rozciąga się na wysokości od 107,5 m n.p.m. w zachodniej części gminy do 165,2 m n.p.m. we wschodniej części.

Miasto Krotoszyn leży na wysoczyźnie dennomorenowej. Na południe od miasta rozciąga się pas moreny czołowej, który współcześnie przybiera formę łagodnych pagórków przeobrażonych przez procesy erozyjne i peryglacjalne. W okolicach Dzierżanowa i Lutogniewa rozciąga się terasa środkowa o charakterze wydmowym, czego dowodem jest pas wydm śródlądowych na południe od Lutogniewa. Na południowy wschód od wsi Benice rozciąga się natomiast terasa wysoka, a w dolinach Orli, Żydowskiego Potoku, Czarnej Wody i Rowu Orpsizewskiego

znajdują się również terasy denne zalewowe. W rzeźbie terenu gminy Krotoszyn wyróżnić można także równinę sandrową. Zbudowana jest z piasków i żwirów naniesionych przez wody roztopowe lodowca i rozciąga się w południowo-wschodniej części gminy.

Przeważająca część gminy Krotoszyn należy do dorzecza Baryczy. Jedynie północno- wschodni fragment gminy należy do dorzecza Warty. W związku z tym, teren gminy odwadniany jest głównie przez dopływy Baryczy – Orłę (zachodnia część gminy), Czarną Wodę (środkowa część gminy) i Kurocha (wschodnia część).

Najważniejszymi elementami sieci drogowej, przebiegającej przez miasto i gminę Krotoszyn są drogi krajowe nr 15 relacji Jarocin – Trzebnica oraz nr 36 relacji Szlichtyngowa – Ostrów Wielkopolski, a także droga wojewódzka nr 444 relacji Krotoszyn – Odolanów – Ostrzeszów. Dodatkowo przez teren gminy przebiegają dwie linie kolejowe - linia kolejowa nr 14 relacji Ostrów Wielkopolski-Krotoszyn-Leszno oraz linia kolejowa nr 281 relacji Wrocław-Krotoszyn-Jarocin-Gniezno. Linia nr 14 jest to dwutorowa linia zelektryfikowana o zasięgu krajowym, natomiast linia nr 281 jest to jednotorowa linia nieelektryfikowana o zasięgu lokalnym.

Do zasobów przyrodniczych Krotoszyna można zaliczyć 13 pomników przyrody, 2 obszary Natura 2000 – „Dąbrowy Krotoszyńskie” (rysunek 35) i „Płyta Krotoszyńska” oraz obszar chronionego krajobrazu, zajmujący prawie połowę powierzchni gminy – Dąbrowy Krotoszyńskie Baszków Rochy (rysunek 32), dwa rezerваты przyrody: Miejski Bór i Dąbrowa-Smoszew oraz 230 ha lasów, w szczególności na północy gminy.

Dane w rozdziale pochodzą z witryny internetowej Urzędu Miejskiego w Krotoszynie, Strategii Rozwoju oraz Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyn.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY KROTOSZYN

Najstarsze odkryte ślady osadnictwa na terenie Krotoszyna pochodzą z 3200-1800 r. p.n.e. (neolit, młodsza epoka kamienia). Z 1405 roku pochodzi pierwsza pisana wzmianka o wsi Crothosino. W 1414 roku Wierzbipięta Krotoski herbu Łódzia w sąsiedztwie dotychczasowej wsi Stary Krotoszyn na terenie osad Banów, Oraczewice i Rybaki założył miasto. Rok później osadzie nadał magdeburskie prawa miejskie Władysław Jagiełło. W 1419 roku w pobliżu siedziby właściciela ufundowano kościół św. Piotra i Pawła, przy którym powstała szkołka parafialna. W 1453 roku pożar trawił Krotoszyn. W tym samym roku król Kazimierz Jagiellończyk wydał w Piotrkowie dokument potwierdzający prawa miejskie i ustanawiając targi tygodniowe co wtorek i trzy roczne jarmarki po trzy dni.

W 1458 roku zobowiązano Krotoszyn do wysłania na wyprawę malborską 2 żołnierzy, co znaczyło, że Krotoszyn zaliczał się do miast niewielkich. Od 1453 roku współwłaścicielami Krotoszyna byli Niewiescy herbu Pomian, a w 1526 roku Krotoszyn stał się ich własnością. W latach 1570-1685 miasto znalazło się w rękach rodziny Rozdrażewskich herbu Doliwa, jednej z najbogatszych rodzin w Wielkopolsce (należały do nich również: Rozdrażew, Lutogniew, Benice, Kobierno, Tomice, Dąbrowa, Durzyn, Biadki i Gorzupia).

W 1579 roku Jan Rozdrażewski dla przyspieszenia rozwoju miasta nadał mu różne przywileje i dobra, m. in. cegielnię. W latach trzydziestych XVII wieku w Krotoszynie osiedliła się spora grupa uciekinierów wyznania protestanckiego z Niemiec, które były objęte wojną trzydziestoletnią.

W 1638 i 1656 roku, podczas potopu szwedzkiego miasto odwiedziły kolejne pożary. W drugiej połowie XVII wieku Krotoszyn otoczono wałem ziemnym z trzema bramami i fosą. Umocnienia te zostały zlikwidowane pod koniec XVIII wieku.

Pod koniec XVII wieku spalono na stosie trzy kobiety posądzone o czary. W 1692 roku właścicielem miasta został Franciszek Zygmunt Gałęcki herbu Junosza – generał adiutant wojsk królewskich i kuchmistrz koronny. W późniejszym okresie był on również kasztelanem kaliskim i poznańskim, wojewodą inowrocławskim, kaliskim i poznańskim.

W 1712 roku, w czasie wojny północnej pod Krotoszynem został pobity oddział starosty rawskiego, przez wojska polsko-saskie, popierające Augusta II.

W latach 1725-51 miasto należało do Józefa Potockiego herbu Pilawa, hetmana wielkiego koronnego, jednego z najbogatszych magnatów Rzeczypospolitej, a następnie do wdowy po nim. W 1728 roku Potocki wydał statut miejski, zwany porządkiem. W połowie XVIII wieku miasto liczyło ok. 4000 mieszkańców, zaś na jego obrzeżach istniało ok. pięćdziesięciu wiatraków.

Pod koniec XVIII wieku odbył się zjazd szlachty wielkopolskiej, protestującej przeciw reformom. W 1774 roku pożar strawił prawie całą zabudowę rynku i wschodnią część miasta. Pięć lat później, przez podstawione osoby dobra krotoszyńskie nabył król pruski Fryderyk II.

Pod koniec XVIII wieku w mieście pracowało szesnaście warsztatów sukienniczych. W 1793 roku Krotoszyn w wyniku zaborów przeszedł pod zabór pruski. W 1819 roku miasto przeszło w ręce księcia Karola Thurn und Taxis z Ratyzbony. Z czasem nazywano je księstwem krotoszyńskim. Stopniowo postępowała germanizacja miasta. W 1836 roku powstała w mieście pierwsza szkoła średnia, którą w 1854 roku przekształcono w gimnazjum. Po pięciu latach miasto zostało dotknięte kolejnym pożarem, po którym zaczęto wznosić większość domów murowanych.

W 1848 roku Niemcy i Żydzi zaatakowali komitet polski obradujący w oberży Grzegorza na Nowym Rynku. Uratował go oddział wojskowy, ale Polacy musieli przenieść działalność do Koźmina.

W połowie XIX wieku miasto liczyło niemal osiem tysięcy mieszkańców, rozwijał się także przemysł (m.in. browar, cegielnia parowa). Kilkanaście lat później

uruchomiono w Krotoszynie gazownię miejską. W 1871 roku założono Towarzystwo Przemysłowe św. Józefa, rok później powstał polski bank spółdzielczy. Cztery lata później uruchomiono linię kolejową Jarocin-Oleśnica, co zapoczątkowało intensywniejszy rozwój miasta. W 1888 roku powstała kolejna linia kolejowa na trasie Leszno- Ostrów Wielkopolski. Pod koniec XIX wieku uważano Krotoszyn za ośrodek uprzemysłowiony.

W 1896 roku powstał „Sokół”- towarzystwo gimnastyczne i stowarzyszenie narodowe. Na początku XX wieku uruchomiono w mieście wodociąg. W 1908 roku otwarto w Krotoszynie seminarium nauczycielskie, następnie przekształcone w liceum pedagogiczne.

W dniu 1 stycznia 1919 roku kompania powstańców z Pleszewa, wspierana przez pociąg pancerny „Poznańczyk” oswojodziła miasto. W latach kolejnych, do roku 1939 nastąpiła stagnacja przemysłowa, związana z przygranicznym położeniem. W 1927 roku Skarb Państwa przejął dobra krotoszyńskie, rozparcelowano większość gruntów rolnych. Rok później uruchomiono elektrownię miejską.

Po rozpoczęciu II wojny światowej Niemcy w ciągu trzech dni zajęli miasto. Artyleria niemiecka zniszczyła kościół farny, budynki sądu i poczty oraz szereg domów mieszkalnych. Lata okupacji hitlerowskiej to lata dyskryminacji i eksterminacji ludności polskiej. Z powiatu krotoszyńskiego wysiedlono blisko dziesięć tysięcy ludzi. Jesienią 1941 roku powstała w Krotoszynie komórka AK „Kwiaciarnia”, która utworzyła zręby organizacyjne dla 56 Pułku Piechoty. W mieście prowadzono tajne nauczanie. 23 stycznia 1945 roku 4 Pancerna Armia I frontu Ukraińskiego oswojodziła Krotoszyn.

Lata 50-te ubiegłego stulecia, to lata szybkiego rozwoju Krotoszyna. Powstawały osiedla mieszkaniowe, proszkownia mleka. W 1973 roku utworzono Gminę Krotoszyn. W roku następnym otwarto Dom Usług. Dwa lata później powstała Biblioteka im. Arkadego Fiedlera.

W 1976 roku otwarto w Krotoszynie szkołę muzyczną, a sześć lat później oddano do użytku halę sportowo- widowiskową LKS „Ceramik”. Pod koniec lat osiemdziesiątych rozpoczęły kursowanie pociągi elektryczne do Ostrowa Wielkopolskiego, Jarocina i Oleśnicy.

W 1994 roku Krotoszyn liczył już 29 000 mieszkańców. Rok później oddano do użytku mechaniczno- biologiczną oczyszczalnię ścieków, utworzono również stowarzyszenie „Krotoszyńskie Centrum Przedsiębiorczości”. Powstał również zakład produkcyjny Krepel, na bazie kapitału holenderskiego. W 1998 roku powstała strona internetowa miasta i gminy Krotoszyn. Obecnie Krotoszyn jest siedzibą powiatu krotoszyńskiego w województwie wielkopolskim.

Dane w rozdziale pochodzą z witryny internetowej Urzędu Miejskiego w Krotoszynie, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyn oraz opracowania własnego.

6.3 KRAJOBRAZ KULTUROWY I ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY

Na terenie gminy znajduje się szereg cennych obiektów zabytkowych, które zostały objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, a także które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków.

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH Z TERENU GMINY KROTOSZYN

Benice

- kościół pw. św. Mikołaja, 1598, nr rej.: 949/A z 4.03.1970

Kobierno

- kościół par. pw. św. Wojciecha, 1881-83, nr rej.: 702/Wlkp/A z 8.08.2008

- cmentarz kościelny, XIX w.,

- ogrodzenie, mur., z bramami, 4 ćw. XIX

Krotoszyn

- historyczny układ urbanistyczny miasta, XIV/XV - XIX, nr rej.: 692/Wlkp/A z 14.08.2008

- kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Domki Farne, k. XVI, 1860, nr rej.: A.K.I-11a/213 z 7.03.1933 oraz 552/A z 22.01.1991

- kościół fil. pw. św.św. Fabiana, Rocha, Sebastiana, ul. Więźniów Politycznych, drewn., 1572, 1813, nr rej.: kl.IV-83/38/58 z 14.11.1958
- kościół fil. pw. św. Marii Magdaleny, Stary Krotoszyn, drewn., 1755, nr rej.: kl.IV-885/37/60 z 6.06.1960
- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. św. Andrzeja Boboli, ul. Lipowa, 1788, 1884, nr rej.: 66/A z 11.02.1965
- zespół klasztorny trynitarzy, ul. Klasztorna / mały Rynek:
 - kościół, ob. par. pw. św.św. Ap. Piotra i Pawła, 1766-1772, nr rej.: AK.I.11a/214 z 7.03.1933 oraz 553/A z 22.01.1991
 - klasztor, ob. muzeum, 1733, nr rej.: 1270/A z 8.10.1971
- zespół pałacowy:
 - pałac, 1692, pocz. XIX, nr rej.: 297/A z 17.10.1968
 - park, ob. miejski im. Wojska Polskiego, XIX, nr rej.: 631/A z 6.12.1991
- ratusz, 1688, 1897, 1968, nr rej.: 971/Wlkp/A z 12.03.1930
- dom z oficyną, ul. Kobylińska 8, k. XIX, nr rej.: 692/A z 7.02.1994
- gimnazjum, ob. LO, ul. Kołłątaja 1, 1878-81, nr rej.: 293/Wlkp/A z 11.04.2006
 - budynek sali gimnastycznej, 1903,
 - dom dla nauczycieli, 1881,
- zespół starostwa, ul. Kołłątaja 7, pocz. XX, nr rej.: 675/Wlkp/A z 3.06.2008:
 - starostwo, ob. Urząd Miasta, 1900-01, 1912, 1928
 - budynek gospodarczy
 - park

- dom, ul. Koźmińska 36, szach., 2 poł. XVIII, nr rej.: kl.IV-73/66/56 z 15.04.1956
- dom, ul. Lipowa 3, 1 ćw. XIX, nr rej.: 490/A z 4.02.1969
- dom, ul. Lipowa 6, szach., 1 poł. XIX, nr rej.: 491/A z 4.02.1969
- dom, ul. 1 Maja 4/5, ok. 1850, nr rej.: 492/A z 4.02.1969 (nie istnieje)
- dom, ul. Powstańców Wielkopolskich 44, 1815, nr rej.: 494/A z 4.02.1969
- dom, ul. Rawicka 8, 1823, nr rej.: 500/A z 4.02.1969
- dom, ul. Rawicka 20, 1 poł. XIX, nr rej.: 501/A z 04.02.1969
- dom, ul. Rawicka 28, 1 poł. XIX, nr rej.: 1572/A z 26.07.1974
- dom, ul. Sienkiewicza 5, 1 ćw. XIX, nr rej.: 499/A z 4.02.1969
- dom, ul. Sienkiewicza 6, XVIII/XIX, nr rej.: 498/A z 4.02.1969
- d. sąd, ul. Sienkiewicza 9, 1 ćw. XIX, nr rej.: 1571/A z 26.07.1974
- dom, ul. Sienkiewicza 14, 1820, nr rej.: 497/A z 4.02.1969

Lutogniew

- kościół par. pw. Świętej Trójcy, 1823-32, nr rej.: kl.IV-885/38/60 z 6.06.1960
- dwór, nr 116, nr rej.: 456/A z 25.08.1986

Smoszew

- dwór, ul. Krótka 6, 1 poł. XIX, nr rej.: 507/A z 19.03.1969 (zachowana część wschodnia)

Wielowieś

- kościół par. pw. Wszystkich Świętych, drewn., 1665, 1929, nr rej.: kl-IV-885/42/60 z 6.06.1960

- dzwonnica, drewn., XVII/XVIII, 1890

- dwór, mur.-szach., XVIII/XIX, nr rej.: 337/1072/A z 1.04.1970

Wronów

- oficyna, 1906, nr rej.: 499/A z 6.04.1989

Dane w rozdziale pochodzą z danych WWKZ

Zestawienie obiektów zabytkowych z terenu gminy, wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się pod koniec niniejszego podrozdziału.

Krajobraz kulturowy gminy jest charakterystyczny dla terenów położonych na południowych krańcach województwa wielkopolskiego, na pograniczu dwóch regionów gospodarczych: Wielkopolski i Dolnego Śląska. Ze względu na warunki naturalne gmina ma charakter rolniczo-przemysłowy, występują zatem tutaj m.in.:

- Zespoły dworsko- parkowe, pałacowo- parkowe i folwarczne;
- Zachowana skupiona zabudowa wsi;
- Układy urbanistyczne, ruralistyczne:

-układ urbanistyczny miejscowości Benice (XIII/XIV w.).

-układ ruralistyczny wsi Biadki (XV w.)

-układ ruralistyczny wsi Bożacin (XIV w.)

-układ ruralistyczny wsi Chwaliszew (XV w.)

-układ ruralistyczny wsi Dzierżanów (XIV w.)

-układ ruralistyczny wsi Gorzupia (XIV w.)

-układ ruralistyczny wsi Kobierno (XIII w.)

-układ ruralistyczny wsi Lutogniew (XIV w.)

-układ ruralistyczny wsi Orpizew (XV w.)

-układ ruralistyczny wsi Stary Krotoszyn (XIII w.)

-układ ruralistyczny wsi Świnków (XV w.)

-układ ruralistyczny wsi Tomnice (XIII w.)

-układ ruralistyczny wsi Wielowieś (XV w.)

-układ ruralistyczny wsi Wróżewy (XIV/XV w.)

- Zatarte historyczne układy pól;
- Układ drogowy w większości zaznaczony wyraźnie poprzez obustronne nasadzenia drzew;

Siedzibą gminy jest miasto Krotoszyn, powstałe jako osada targowa z założeniem dworskim w XIV w., a jego najbardziej charakterystyczne cechy to:

- W dużej mierze zachowany układ urbanistyczny (pierwotnie ruralistyczny) miasta z XIV wieku;
- Centrum miasta ma zabudowę wielkomiejską, zabudowa głównych dróg dojazdowych ma zabudowę charakterystyczną dla przedmieść;
- Wyróżniający się klasztor potrynitarski;
- Ratusz, siedziba władz miejskich;
- Zespół Starostwa, obecnie siedziba UM;
- Pałac i park rezydencjalny;
- Dawny Arsenał, ob. budynek administracyjno- handlowy (ul. Rawicka 8, dawniej ul. Synowca);
- Dawny Sąd, ob. Szkoła Podstawowa

Budownictwo sakralne

Na terenie gminy zlokalizowany jest szereg obiektów budownictwa sakralnego, z których większość wpisana jest do rejestru zabytków:

- Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Benicach
- Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Chwaliszewie
- Zespół kościoła parafialnego pw. św. Wojciecha w Kobiernie
- Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela w Krotoszynie
- Kościół poszpitalny, ob. cmentarny pw. św. Fabiana i Sebastiana (św. Rocha) w Krotoszynie
- Klasztor potrynitarski, ob. Muzeum Regionalne w Krotoszynie
- Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Krotoszynie (Stary Krotoszyn)
- Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła w Krotoszynie
- Kościół poewangelicki, ob. parafialny pw. św. Andrzeja Boboli w Krotoszynie
- Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy w Lutogniewie
- Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych wraz z dzwonnica w Wielowsi

Świątynie pełnią rolę dominant architektonicznych w obrębie historycznych układów przestrzennych. Charakteryzuje je najbogatsza forma architektoniczna. Na terenie Gminy wyróżniają się świątynie zarówno gotyckie (kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Krotoszynie), renesansowe (Benice) jak i barokowe (klasztor potrynitarski), zlokalizowane na wzniesieniach, otoczone cmentarzami i murami z reprezentacyjnymi bramami, Wszystkie powyżej wymienione zabytki są w stanie bardzo dobrym i dobrym, wymagają jedynie bieżących remontów.

Budownictwo rezydencjalne, dwory i folwarki:

Na terenie Gminy zachowało się kilka zespołów pałacowych i dworsko-folwarcznych, m. in. w:

- Pałac w Krotoszynie;

- Dwór w Lutogniewie;
- Dwór i oficyna we Wronowie;
- Dwór w Wielowsi;
- Dwór w Baszynach;
- Dwór w Benicach;
- Dworek w Biadkach;
- Dwór w Brzozie;
- Dwór w Chwaliszewie;
- Dwór w Dzierżanowie;
- Dwór w Gorzupi;
- Dwór w Kobiernie;
- Dwór w Smoszewie
- Dwór w Świnkowie;
- Dwór w Ustkowie;

Inne zabytki nieruchome:

W tej grupie znajdują się obiekty mieszkalne i gospodarcze zlokalizowane we wszystkich miejscowościach Gminy. Są to obiekty murowane z reguły z początków XX wieku. Zabudowa wiejska jest dość jednolita stylistycznie. Budynki czasem okazałe, w większości jednak skromne, głównie z cegły (licowej, ceramicznej) lub tynkowane, projektowane na rzucie prostokąta, o wysokości do półtorej kondygnacji. Kryte są klasycznym dachem dwuspadowym o dużym nachyleniu połaci pierwotnie z pokryciem dachówką ceramiczną. Z reguły są położone kalenicowo względem drogi. Budynki z reguły są w złym stanie technicznym i mają skromny wystrój architektoniczny. Zabytkowa zabudowa, zgrupowana w kilku wsiach, pomimo surowych form wystroju architektonicznego oraz przeważnie złego stanu technicznego, zachowała zabytkowy charakter. Błędnie wykonane modernizacje i remonty

doprowadzają nierzadko do zatarcia walorów zabytkowych tych obiektów.. Wprowadzanie współczesnej zabudowy wielorodzinnej powoduje utratę zabytkowego charakteru wsi

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się też budynków użyteczności publicznej jakimi są szkoły, zachowane w Benicach, Biadkach, Bożacinie, Brzozie, Chwaliszewie, Gorzupi, Jasnym Polu, Kobiernie, Lutogniewie, Orpiszewie, Osuszu i Wielowsi.. Są one dobrze zachowane, budynki szkolne w Bożacinie i Lutogniewie pełnią obecnie funkcje mieszkalne.

Zabudowa centrum Krotoszyna ma charakter wielkomiejski, Znaczną część zabudowy stanowią kamienice w centrum miasta, głównie przy ul. Rynkowej, Rynek, Powstańców Wielkopolskich, Spichrzowej, Wąskiej, Domki Farne, Mały Rynek, Kaszarska, Piastowska, Floriańska, Koźmińska. Występują również wille: przy ul. Benickiej 6 (willa Basia), Fabrycznej 10 (willa właściciela tartaku), Raszkowskiej 22 i 35, Staszica 28. 29, 35, 42, Zdunowskiej 58B (willa Marie), 67 (ob. przedszkole), 70 i 74.

Przy głównych drogach dojazdowych (ul. Kobylińska, Koźmińska, Zdunowska, Gorzupska, Raszkowska) do centrum występuje zabudowa przedmiejska. Zabudowę przedmieść tworzą z reguły piętrowe domy czynszowe lub parterowe z tynkowanymi lub licowanymi cegłą elewacjach. Prezentują one różny stan zachowania.

Budynki użyteczności publicznej:

Budynki szkolne w: Benicach, Biadkach, Bożacinie, Brzozie, Chwaliszewie, Dzierżanowie, Gorzupi, Jasnym Polu, Kobiernie, Lutogniewie, Orpiszewie, Różopolu, d. budynek szkolny w Salni- obiekty są w dobrym stanie, niektóre z nich pełnią obecnie funkcję mieszkalną. Budynki szkolne w Krotoszynie to: zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 przy ul. Jana Pawła II 5, zespół I Liceum Ogólnokształcącego przy ul. Kółtąja 1, budynek dawnej szkoły przy ul. Langiewicza 2, Szkoła Specjalna przy ul. Ostrowskiej 51, Szkoła Podstawowa nr 1 przy ul. Powstańców Wlkp. 13, Szkoła Podstawowa nr 4 przy ul. Sienkiewicza, Szkoła Ponadgimnazjalna przy ul. Zdunowskiej 81, Szkoła Podstawowa nr 2 (ob. budynek gminazjum) przy ul. Zdunowskiej 83- obiekty w dobrym bardzo dobrym stanie technicznym, pełnią swe dotychczasowe funkcje.

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się również dawne budynki poczty w Benicach (ob. budynek handlowo – usługowy), Kobiernie, dawna poczta przy ul. Sienkiewicza 5 w Krotoszynie, czy zespół poczty przy ul. Piastowskiej 35 w Krotoszynie- zabytki w dobrym i bardzo dobrym stanie technicznym, obecnie w większości pełnią funkcje mieszkalne.

Do zabytków nieruchomości użyteczności publicznej zaliczają się również dworce kolejowe. Wymienić tu można dworzec kolejowy w Biadkach. Kolejno można wymienić stare zajazdy- w Biadkach, Wielowsi i dawny zajazd przy ul. Sienkiewicza 6 w Krotoszynie.

W powyższej grupie należy również umieścić Remizę straży pożarnej w Kobiernie- w stanie dobrym, pełni dotychczasową funkcję, Do zabytków nieruchomości użyteczności publicznej w Gminie Krotoszyn należy też Szpital przy ul. Bolewskiego w Krotoszynie. Kolejno wymienić

należy zespół dawnego Starostwa Powiatowego (obecnie UM) przy ul. Kołłątaja- stan dobry, Ratusz na Rynku w Krotoszynie, budynek dawnego Sądu przy ul. Sienkiewicza 9, jak i budynek Sądu Rejonowego w Krotoszynie, ul. Sienkiewicza 11.

Zabytkowy jest również zespół koszar przy ul. 56 Pułku Piechoty Wielkopolskiej, przy ul. Mickiewicza 9-21 i Młyńskiej 2 (ob. ZOZ). Do zabytków wojskowych zalicza się również dawny Arsenal (zbrojownia) przy ul. Rawickiej 8 (ob. ul. Synowca) w Krotoszynie, obecnie Spółdzielnia Pracy Asko. Do zabytków nieruchomości użyteczności publicznej należy również budynek dawnego więzienia przy ul. Kołłątaja 10 w Krotoszynie (ob. mieszkalno- administracyjny).

Cmentarze:

W gminie występują cmentarze kilku kultur wyznaniowych. W gminie Krotoszyn znajduje się kilka cmentarzy parafialnych (m.in. w Krotoszynie, Benicach, Chwaliszewie, Kobiernie, Lutogniewie i Wielowsi), ewangelicko- augsburski w Krotoszynie przy ul. Rawickiej, cmentarz przykościelny w Kobiernie oraz cmentarz ewangelicki w Jasnym Polu. Są one w stanie dobrym, wymagają jedynie bieżącej pielęgnacji. W Krotoszynie przy ul. Ostrowskiej istniał również cmentarz żydowski. Został on zniszczony przez nazistów podczas II wojny światowej. Na jego terenie znajdują się obecnie nasadzenia stanowiące zieleniec.

Zabytki techniki:

Do zabytków techniki w Krotoszynie można zaliczyć Młyn (ul. Koźmińska 98), obecnie Prywatne Zakłady Zbożowe, zespół Browaru przy ul. Słodowej (budynek administracyjny, fermentownia i słodownia). Na terenie Gminy Krotoszyn występuje kilka kuźni- w Bożacinie, Lutogniewie i Roszkach oraz stolarnia w Lutogniewie.

Parki:

Na terenie Miasta i Gminy występuje kilkanaście parków i skwerów. Zieleni komponowana w mieście jest dobrze zachowana. Zdecydowanie wyróżnia się tu założenie parkowe początkowo ogród włoski, następnie park krajobrazowy, ob. Park Miejski, im. Wojska Polskiego oraz skwer przy ul. Sportowej i Stawnej. Istnieje również zieleniec przy ul. Ostrowskiej (d. cmentarz żydowski).

Założenia parkowe posiadają niezaprzeczalne walory krajobrazowe, są dobrze widoczne w panoramie wsi. Na terenie Gminy znajdują się: park dworski w Baszynach, park dworski w Benicach, park dworski w Brzozie, park dworski w Chwaliszewie, park dworski w Duszej Górcie, park dworski w Dzierzanowie, park dworski w Kobiernie, park dworski w Lutogniewie, park dworski w Orpiszewie, park dworski w Ustkowie, park dworski w Unisławiu, park dworski w Wielowisi oraz park dworski we Wronowie. W najgorszym stanie są parki w Duszej Górcie, Dzierzanowie i Unisławiu. Na skutek braku bieżącej pielęgnacji posiadają mało już czytelny układ przestrzenny. Porośnięte są chaszczami i samosiewami. Obecny drzewostan zdziczał.

Do obiektów o najwyższych walorach kulturowych z obszaru gminy Krotoszyn, zaliczają się:

Kościół farny pw. św. Jana Chrzciciela w Krotoszynie

Usytuowany w centrum miasta, na południowy wschód od rynku, pomiędzy ulicą Farna i Domki Farne. Położony na lekko wzniesionym terenie okolonym niskim murkiem. W otoczeniu kościoła od południa po drugiej stronie ulicy Domki Farne położona jest plebania, a na północ przy zakolu ul. Farnej zlokalizowany jest dom parafialny.

Kościół zbudowano z cegły, otynkowane ściany fundamentowe z kamieni polnych i cegły tworzą niewysoki, wydzielony uskokiem cokół. Ściany otynkowane z

wyjątkiem wieży. Naroża ujęte jedno i dwuskokowymi przyporami. Trójnawowy, bazylikowy. Nawa główna dzieli się na pięć przęseł. Na przedłużeniu węższych, trójprzęsłowych naw bocznych znajdują się kwadratowe kaplice. Przy kaplicach od wschodu przybudówki ujmujące prezbiterium. Od strony zachodniej wznosi się wieża podparta przyporami, z kruchtą w przyziemiu. Przy styku wieży z nawą od południa znajduje się ćwierćkolistą wieżyczką schodowa. Prezbiterium i nawa nakryte jednolitym sklepieniem kolebkowym artykułowanym siatką żeber, a nawy boczne - sklepieniem krzyżowym. Wieża bez podziałów, jej najwyższa kondygnacja i hełm ostrosłupowy powstały w XIX w. Zwraca uwagę bogate wyposażenie kościoła z XVII i XVIII w. Monumentalny zamykający prezbiterium ołtarz główny w stylu manierystycznym wykonano ok. 1630-40 r. Grupa świętych, wśród których wyróżniono patronów narodowych, św. Wojciecha i św. Stanisława, asystuje Matce Boskiej tronującej na półksiężycu oraz Chrystusowi Zmartwychwstałemu. W polu środkowym obraz „Zdjęcie z krzyża” - kopia obrazu Rubensa z katedry w Antwerpii, wykonana według sztychu L. Vorstermana. Na belce tęczowej kościoła farnego znajduje się wczesnobarokowa Grupa Ukrzyżowania z 1 ćw. XVII w. Ponadto wewnątrz zdobią ołtarze boczne w stylu manierystycznym, barokowym i rokokowym, wczesnobarokowa ambona z rzeźbami ewangelistów, para stall późnorenesansowych, pięciosiowych, feretron z 1867 r. z obrazami Matki Boskiej z Dzieciątkiem i Ecce Homo.

Zespół poklasztorny w Krotoszynie

Zespół poklasztorny położony jest w centrum miasta, na zachód od Rynku. Tworzą go dwa budynki stojące równolegle do siebie na osi wschód - zachód: kościół pw. św. Piotra i Pawła oraz budynek poklasztorny. Barokowy, jednonawowy kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła jest budowlą o urozmaiconej bryle, z zaokrąglonymi narożami. Przykrywa go wielopołaciowy dach, z sygnaturką na kalenicy. Od zachodu do nawy przylega wieża zwieńczona hełmem z latarnią. Murowany z cegły, otynkowany, na planie wydłużonego prostokąta, z którego wyodrębniono dwuprzęsłową nawę oraz węższe jednoprzęsłowe, wewnątrz odcinkowo zamknięte prezbiterium. Nawa na rzucie ośmioboku wyznaczonego przez skośne ściany filarów tęczowych i odcinki ścian empory chórowej. Nad nawą rozpościera się sklepienie żaglaste i w skrajnych partiach hemisferyczne. Zaokrąglone prezbiterium, skośnie ustawione ołtarze boczne, wygięta linia chóru nadają świątyni kształt owalny. Jednolite późnobarokowe wyposażenie wnętrza pochodzi z l. 1772-1775. W głównym ołtarzu znajduje się obraz Jezusa Ecce Homo. W bocznym ołtarzu znajduje

się obraz Matki Bożej Krotoszyńskiej, który pochodzi z pierwotnej Fary. Po przeciwnej stronie ołtarza Krotoszyńskiej Pani znajduje się ołtarz Chrystusa Ukrzyżowanego. Po prawej stronie ołtarza głównego znajduje się kaplica z obrazem Pana Jezusa Miłosiernego przy słupie, ufundowanym przez krotoszynianina, pana Jana Lesińskiego. Na szczególną uwagę zasługuje ambona w kształcie łodzi. W centrum sklepienia znajduje się obraz Trójcy Przenajświętszej. Wystrój świątyni nawiązuje do pierwszych gospodarzy tego miejsca, oo. Trynitarzy.

Budynek klasztorny powstał na terenie przykościelnego cmentarza. Jest on murowany, piętrowy, wolnostojący, wzniesiony na rzucie prostokąta z ryzalitem przy ścianie wschodniej. Reprezentacyjnie rozwiązano zachodnią elewację budynku z arkadowym portalem z herbami fundatora (Pilawa) i jego żony (Mniszech). Wnętrza mają układ dwutraktowy z biegnącym pośrodku korytarzem. Pomieszczenia parteru sklepieno kolebką z lunetami, w sieni zachował się strop belkowy. Od wschodu kościół i klasztor połączono na wysokości piętra murowaną konstrukcją zwaną w dokumentach „gankiem” (rozebrano ją przed rokiem 1836) oraz przejściem podziemnym (zawalonym w latach 60. XX w.). Budynek klasztoru przykrywa dach trójspadowy. Przylegający do klasztoru od strony południowej niewielki pl. Wolności wytyczono na terenie dawnego ogrodu klasztorowego.

Kościół ewangelicki ob. rzymskokatolicki pw. św. Andrzeja Boboli w Krotoszynie

Zbór ewangelicki zbudowany w latach 1788-91. W latach 1884-5 dobudowano dwuwieżową fasadę. Zapewne w 1 poł. XIX w. w otoczeniu kościoła wzniesiono dom kantora, a w 1846 r. pastarówkę. Do 1945 r. zbór użytkowany przez parafię ewangelicką, po 1945 r. pełnił funkcję kościoła filialnego krotoszyńskiej fary.

Świątynia o formach klasycystycznych z neobarokową fasadą. Kościół centralny na rzucie koła z trzema portykami od zach., pn. i pd. Portyk zach. zabudowany, mieszczący zakrystię; portyki pn. i pd kolumnowe. Od wsch. dwuwieżowa fasada z kruchtą w przyziemiu zespolona z korpusem za pośrednictwem prostokątnego łącznika. Bryła z dominującą fasadą ujętą dwiema prostopadłościennymi trójkondygnacyjnymi wieżami zadaszonymi ośmiobocznymi hełmami kopulastymi z ażurowymi latarniami, analogicznym do podstawy zwieńczeniem oraz iglicą, kulą i krzyżem. Portyk pn. i pd. kolumnowy, zadaszony dwuspadowo. Ściany murowane z cegły ceramicznej pełnej, łączonej zaprawą wapienną. Wieżba dachowa drewniana, o ustroju mieszanym.

Kościół p.w. Świętego Fabiana i Sebastiana w Krotoszynie

Zbudowany w 1752 r., rozbudowany w 1813 r. – dobudowa wieży i wieżyczki na sygnaturkę. Kojarzony z wezwaniem Świętego Rocha, którego kult jest tutaj rozpowszechniony. Remontowany w 1956, 1969 (konserwacja polichromii) i 1992 r. Gruntowny remont wsparty funduszami Unii Europejskiej wykonany w latach 2018 – 19 z odkryciem polichromii z p. XIX w.

Kościół drewniany konstrukcji zrębowej. Orientowany, zbudowany na planie krzyża greckiego z drewna dębowego i modrzewiowego. Cztery ramiona boczne zamknięte prostokątnie, kryte dachami dwuspadowymi. Ramię z prezbiterium z zakrystią na osi. Część środkowa wyższa, ośmioboczna kryta drewnianą kopułą. Nad nią niewielka blaszana wieżyczka na sygnaturkę. Zwieńczona hełmem cebulastym i ośmioboczną latarnią. Od frontu nadbudowana nad kruchtą niska wieża – dzwonnica konstrukcji słupowej, o drugiej mniejszej kondygnacji. Zwieńczona dachem namiotowym. Wszystkie dachy kryte gontem. W środku pozorne sklepienie kolebkowe, w ramionach stropy płaskie z fasetą. Chór muzyczny nadwieszony z parapetem o prostej linii i późnoklasycystycznym prospektem organowym z 1888 r. W tęczy krucyfiks barokowy i dwie barokowe figury biskupów patronów z XVII w. Podłoga drewniana. Polichromia architektoniczna z 1813 r. obecnie zamalowana. Ołtarz główny późnobarokowy z 2 poł. XVIII w. Dwa ołtarze boczne klasycystyczne z p. XIX w. Konfesjonały rokokowe i późnobarokowe rzeźby. W kopule na tęczy barokowy krucyfiks z XVII w.

Kościół p.w. Świętej Marii Magdaleny w Krotoszynie

Zbudowany w 1755 r. staraniem proboszcza Piotra Rokossowskiego. Restaurowany w 1830, 1969 i 1994 r. Uszkodzony w wyniku pożaru 15 maja 2011 r. i wyremontowany w latach 2013 – 15. Kościół drewniany, jednonawowy konstrukcji zrębowej. Orientowany. Mniejsze prezbiterium od nawy, zamknięte trójbocznie z boczną zakrystią. Kruchta od frontu nawy. Dach dwukalenicowy, kryty gontem z sześcioboczną wieżyczką na sygnaturkę. Zwieńczoną, blaszanym hełmem ostrosłupowym z latarnią. Wewnątrz strop płaski. Chór muzyczny wsparty na dwóch słupach. Na ścianach kolekcja obrazów ludowych głównie z k. XIX w. Na miejscu ołtarza krucyfiks barokowy z XVII w. Dzwonnica w formie stojaka dwu słupowego, kryta gontowym daszkiem dwuspadowym.

Ratusz w Krotoszynie

Zbudowany w 1689 roku z fundacji burmistrza J. Dobrowolskiego oraz właściciela Krotoszyna F.Z. Galeckiego, w 1774 spalony, odbudowany, nadbudowany o jedną kondygnację i przebudowany w latach 1898–1899, obecnie neorenesansowy, trzykondygnacyjny z mansardami, ze stromymi dachami dwuspadowymi, z niewielkimi wieżyczkami na bokach ścian przedniej i tylnej, od XIX wieku otoczony kramami, które w latach 1968–1969 zostały zlikwidowane i przebudowane na betonowe pawilony handlowe, Wieża mająca ślady pierwotnego wyglądu budowli, barokowa, smukła, ośmioboczna, z zegarem i niewielkim balkonem, zwieńczona ażurowym hełmem z podwójną latarnią, z 1777 roku. Sklepienia w przyziemiu, również pozostałość po „pierwszym” ratuszu, dawniej cele więzienne,

Zespół pałacowy Galeckich w Krotoszynie

Pałac barokowy z elementami klasycyzmu. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, fasadą skierowany na zachód, podpiwniczony, piętrowy i nakryty dachem naczółkowym, mieszczącym mieszkalne poddasze. Pośrodku fasady znajduje się dwupiętrowy ryzalit ujęty w pilastry, zwieńczony attykową wystawką. Po bokach budowli wąskie przybudówki, nakryte dachami trójpołaciowymi. Na osi nad głównym wejściem znajduje się żeliwny balkon a wyżej kartusz z herbem Galeckich. Wewnątrz na parterze sień na przestrzał i analogiczna nad nią sala na 1. piętrze. Z dawnych sztukaterii zachował się polichromowany strop dawnej sali balowej. Wewnątrz zachowane także elementy stolarki i malowideł z okresu Potockich. W piwnicach zachowane stropy kolebkowe, a w przybudówkach sklepienia krzyżowe.

Park z pocz. XIX w. o pow. 7,65 ha, na dz. ewid. nr ...1698/7. Pierwotnie założony pod koniec XVII w. jako ogród włoski, w 1820 r. przekształcony w park krajobrazowy, obecnie park miejski. Wewnątrz parku dwa stawy, na płn. i na płd. od pałacu. Ponadto tzw. "studnia kaźni", przykryta kamienną płytą. Według tradycji miejsce, gdzie wrzucano ludzi skazanych na śmierć głodową.

Lutogniew Kościół pw. Świętej Trójcy

Pierwszy drewniany kościół parafialny istniał już w 2 poł. XIII wieku. Rozebrano go w 1823 roku. Obecny kościół z cegły wzniesiono w latach 1823-1832. Budowla, utrzymana w późnym stylu klasycystycznym, jednonawowa. Od strony

zachodniej wznosi się wieża na planie kwadratu, zwieńczona blaszanym, stożkowym hełmem. W zachodniej części nawy znajduje się oparty na słupach chór organowy z półkolistą balustradą. Nawa zwieńczona jest sklepieniem kolebkowym z lunetami, prezbiterium sklepieniem krzyżowym. Ołtarz główny z wizerunkiem Matki Bożej Pocieszenia, zdobią rzeźby św. Augustyna i św. Moniki. W wyższej części głównego ołtarza znajdują się mniejsze figury św. Jakuba Apostoła i Trójcy Świętej.

Kościół jest ustanowionym sanktuarium maryjnym diecezji kaliskiej. W ołtarzu głównym znajduje się otoczony kultem wizerunek Matki Bożej Pocieszenia z 1 poł. XVI wieku, malowany na desce. Obraz zakrywany jest malowaną na płótnie zasłoną przedstawiającą scenę Zwiastowania Pańskiego..

Wielowieś Kościół p.w. Wszystkich Świętych.

Zbudowany staraniem proboszcza Adama Kleszczyckiego w 1665 r. Rozbudowany w 1929 r. – przedłużenie nawy, nowa kruchta i zakrystia, wymiana stopów i chóru muzycznego. Remontowany w 1975 r. Kościół drewniany, jednonawowy o konstrukcji zrębowej i częściowo słupowo - ramowej. Orientowany. Mniejsze prezbiterium od nawy, zamknięte trójbocznie z boczną zakrystią. Z boku nawy kruchta. Wejście główne poprzedzone gankiem wspartym na dwóch słupach. Dach dwukalenicowy, kryty gontem z ośmioboczną wieżyczką na sygnaturkę. Zwieńczoną barokowym, blaszanym hełmem z latarnią i chorągiewką. Wewnątrz stropy płaskie z pozornymi kasetonami. Ściany otynkowane, w dolnych partiach pokryte boazerią. Barokowo – ludowa Grupa Pasyjna na belce tęczowej z 2 poł. XVII w. Barokowe: ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, ambona i chrzcielnica (czasza podparta aniołem) z 1 poł. XVIII w. Drewniana dzwonnica z 1890 r. Zbudowana na planie kwadratu, kryta namiotowym dachem gontowym. Kościół otoczony okazami kasztanowców.

Zagrożenia dla zabytków nieruchomych z terenu gminy

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisję gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Tradycyjna kultura ludowa, której materialnym wyznacznikiem jest budownictwo wiejskie, podlega dynamicznym zmianom tak w funkcji obiektów, jak i w formie. Lokalne społeczności wioskowe, dla których tradycyjne wzory postępowania były wyznacznikiem wartości kształtujących tę społeczność, odchodzą w przeszłość. Nowatorskie trendy gospodarowania niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Na terenie gminy Krotoszyn spotyka się coraz mniej przykładów tradycyjnego budownictwa wiejskiego. Można by powiedzieć, że stan techniczny budynków jest determinowany stanem świadomości o ich historycznej funkcji oraz uświadamianej potrzebie adaptacji we współczesnym społeczeństwie.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Do istotnych zagrożeń należą indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które są wyznacznikiem działań, skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Ważnym na dzień dzisiejszy problemem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet programów rewaloryzacyjnych. Swoisty determinizm ekonomiczny niezbędny w prawidłowo postrzeganej polityce ochrony dóbr zabytkowych, to warunek szczególnie, którego dopełnienie pozwoli mieć nadzieję, że w czasie rozsądnym do przewidzenia, uda się zrealizować wszystkie zadania związane z rewaloryzacją.

Dane w rozdziale pochodzą z witryny internetowej Urzędu Miejskiego w Krotoszynie, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyn oraz opracowania własnego.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW BĘDĄCYCH POD ADMINISTRACJĄ GMINY I WPISANYCH DO GEZ I REJESTRU ZABYTKÓW

- zespół starostwa, ul. Kołłątaja 7, pocz. XX, nr rej.: 675/Wlkp/A z 3.06.2008:
- park, ob. miejski im. Wojska Polskiego, XIX, nr rej.: 631/A z 6.12.1991

- ratusz, 1688, 1897, 1968, nr rej.: 971/Wlkp/A z 12.03.1930

Obiekty wpisane do rejestru i gminnej ewidencji zabytków będące pod administracją gminy są zachowane w dobrym stanie, pełnią swoją funkcję, a ich bieżące remonty i pielęgnacja odbywają się w zależności od pojawiających się potrzeb.

Należy podkreślić, że gminna ewidencja zabytków jest bezpośrednio skorelowana z wojewódzką ewidencją zabytków, wszelkie zmiany w WEŻ skutkować muszą również aktualizacją GEZ.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO GEZ

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Nr
1	Krotoszyn	koszary ob. budynek mieszkalny	55 Pułku Piechoty Wlkp.	1a
2	Krotoszyn	koszary ob. budynek mieszkalny	55 Pułku Piechoty Wlkp.	2
3	Krotoszyn	koszary ob. budynek mieszkalny	55 Pułku Piechoty Wlkp.	4
4	Krotoszyn	koszary ob. budynek mieszkalny	55 Pułku Piechoty Wlkp.	6
5	Krotoszyn	koszary ob. budynek Urzędu Skarbowego	55 Pułku Piechoty Wlkp.	8
6	Krotoszyn	koszary ob. budynek Starostwa	55 Pułku Piechoty Wlkp.	10
7	Krotoszyn	koszary ob. budynek Starostwa	55 Pułku Piechoty Wlkp.	10a
8	Krotoszyn	dom mieszkalny	Benicka	1
9	Krotoszyn	dom mieszkalny	Benicka	3
10	Krotoszyn	dom mieszkalny	Benicka	4
11	Krotoszyn	dom mieszkalny	Benicka	6
12	Krotoszyn	dom mieszkalny	Benicka	7
13	Krotoszyn	dom mieszkalny	Benicka	8
14	Krotoszyn	budynek szpitala - zespół opieki zdrowotnej	Bolewskiego	4
15	Krotoszyn	budynek gospodarczy szpitala - zespół opieki zdrowotnej	Bolewskiego	4
16	Krotoszyn	dom mieszkalny	Bolewskiego	7
17	Krotoszyn	dom mieszkalny	Bolewskiego	13
18	Krotoszyn	dom mieszkalny	Bolewskiego	35
19	Krotoszyn	dom mieszkalny	Bolewskiego	37
20	Krotoszyn	dom mieszkalny	Bolewskiego	81
21	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ceglarska	2
22	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ceglarska	25

23	Krotoszyn	budynek probostwa parafii pw. św. Jana Chrzciciela	Domki Farne	4
24	Krotoszyn	dom mieszkalny	Fabryczna	2
25	Krotoszyn	dom mieszkalny	Fabryczna	4
26	Krotoszyn	dom pracowników tartaku ob. budynek mieszkalny	Fabryczna	6
27	Krotoszyn	dom pracowników tartaku ob. budynek mieszkalny	Fabryczna	8
28	Krotoszyn	willa właściciela tartaku ob. budynek mieszkalny	Fabryczna	10
29	Krotoszyn	dom mieszkalny	Farna	2
30	Krotoszyn	dom mieszkalny	Farna	3
31	Krotoszyn	dom mieszkalny	Farna	4
32	Krotoszyn	dom mieszkalny	Farna	5/7
33	Krotoszyn	dom mieszkalny	Farna	6
34	Krotoszyn	dom mieszkalny	Farna	6a
35	Krotoszyn	dom mieszkalny	Farna	8
36	Krotoszyn	dom parafialny parafii pw. św. Jana Chrzciciela	Farna	10
37	Krotoszyn	kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela	Farna	
38	Krotoszyn	dom mieszkalny	Floriańska	1
39	Krotoszyn	dom mieszkalny	Floriańska	5
40	Krotoszyn	dom mieszkalny	Floriańska	7
41	Krotoszyn	dom mieszkalny	Floriańska	12
42	Krotoszyn	budynek mieszkalny - leśniczówka	Gajowa	2
43	Krotoszyn	piwnica ziemna	Gajowa	2
44	Krotoszyn	dom mieszkalny	Garncarska	1
45	Krotoszyn	dom mieszkalny	Garncarska	4
46	Krotoszyn	dom mieszkalny	Garncarska	5
47	Krotoszyn	dom mieszkalny	Garncarska	6
48	Krotoszyn	dom mieszkalny	Garncarska	8
49	Krotoszyn	dom mieszkalny	Garncarska	13
50	Krotoszyn	dom mieszkalny	Gołębia	1
51	Krotoszyn	dom mieszkalny	Gołębia	2
52	Krotoszyn	dom mieszkalny	Jana Pawła II	1
53	Krotoszyn	dom mieszkalny	Jana Pawła II	4
54	Krotoszyn	zespół szkół ponadgimnazjalnych	Jana Pawła II	5
55	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	1
56	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	2
57	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	3
58	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	4
59	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	5
60	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	6
61	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	7
62	Krotoszyn	oficyna	Kaliska	7
63	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	8

64	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	9/11
65	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	10
66	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	12
67	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	13
68	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficyną	Kaliska	14
69	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	14a
70	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	15
71	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaliska	17
72	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaszarska	1
73	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaszarska	3
74	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaszarska	5
75	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaszarska	7
76	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaszarska	11
77	Krotoszyn	spichlerz ob. magazyn	Kaszarska	15
78	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kaszarska	17
79	Krotoszyn	kościół potrynitarski ob. parafialny pw. śś. Piotra i Pawła	Klasztorna	3
80	Krotoszyn	plebania - biuro parafii pw. śś. Piotra i Pawła	Klasztorna	3
81	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	1
82	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	2
83	Krotoszyn	budynek gospodarczy	Klonowicza	4
84	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	7
85	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	9
86	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	10
87	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	12
88	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	13
89	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	14
90	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	15
91	Krotoszyn	dom mieszkalny	Klonowicza	18
92	Krotoszyn	dom mieszkalny z zapleczem gospodarczym	Kobierska	1
93	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobierska	1a
94	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobierska	2a
95	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobierska	3/1
96	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobierska	3/2
97	Krotoszyn	budynek gospodarczy	Kobierska	5
98	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobierska	8a
99	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobierska	8b
100	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobierska	10
101	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	2
102	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	4
103	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	6
104	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	7
105	Krotoszyn	oficyna z budynkiem gospodarczym	Kobylińska	7
106	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficyną	Kobylińska	8

107	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	9
108	Krotoszyn	budynek mieszkalny z kuźnią	Kobylińska	10
109	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	12
110	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	13
111	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	17
112	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	21
113	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	23
114	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kobylińska	27
115	Krotoszyn	budynek I liceum ogólnokształcącego	Kołątaja	1
116	Krotoszyn	sala gimnastyczna	Kołątaja	1
117	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kołątaja	1
118	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kołątaja	3a/3b
119	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kołątaja	4
120	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kołątaja	6
121	Krotoszyn	Urząd Miasta i Gminy Krotoszyn	Kołątaja	7
122	Krotoszyn	budynek gospodarczy	Kołątaja	7
123	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kołątaja	8
124	Krotoszyn	budynek mieszkalno-biurowy d. więzienie	Kołątaja	10
125	Krotoszyn	dom mieszkalny	Konarzewska	3
126	Krotoszyn	dom pracowników folwarku ob. budynek mieszkalny	Kopieczki	22
127	Krotoszyn	owczarnia ob. budynek mieszkalny	Kopieczki	24-30
128	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kościuszki	1
129	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kościuszki	2
130	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kościuszki	7
131	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kościuszki	10
132	Krotoszyn	dom mieszkalny	Kościuszki	11
133	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	1
134	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	2
135	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	3
136	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	4
137	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	5a
138	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	6
139	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	7
140	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	8
141	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	10
142	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	11
143	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	12
144	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	14
145	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	16
146	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	17
147	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	17a
148	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	18
149	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	19
150	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	20

151	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	21
152	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	24
153	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	26
154	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	28
155	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	28
156	Krotoszyn	oficyna	Koźmińska	28
157	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	30
158	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	32
159	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	34
160	Krotoszyn	dom mieszkalny tzw. Krotoszanka	Koźmińska	36
161	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	38
162	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	39
163	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	40
164	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	41
165	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	42
166	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	43
167	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	44
168	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	46
169	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	47
170	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	48
171	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	49
172	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	51
173	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	53
174	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	55
175	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	57
176	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	58
177	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	61
178	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	64
179	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	65
180	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	66
181	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	68
182	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	69
183	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	70
184	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	73
185	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	76
186	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	80
187	Krotoszyn	dom mieszkalny	Koźmińska	98
188	Krotoszyn	młyn	Koźmińska	98
189	Krotoszyn	dom mieszkalny	Krótką	2
190	Krotoszyn	dom mieszkalny	Langiewicza	1/1a
191	Krotoszyn	budynek poradni psychologiczno- pedagogicznej	Langiewicza	2
192	Krotoszyn	dom mieszkalny	Langiewicza	2a
193	Krotoszyn	dom mieszkalny	Langiewicza	4
194	Krotoszyn	dom mieszkalny	Langiewicza	6
195	Krotoszyn	dom mieszkalny	Langiewicza	15
196	Krotoszyn	dom mieszkalny	Langiewicza	20

197	Krotoszyn	dom mieszkalny	Langiewicza	22
198	Krotoszyn	kościół filialny pw. św. Marii Magdaleny	Łanowa	
199	Krotoszyn	dom mieszkalny	Makowa	14
200	Krotoszyn	restauracja ob. budynek mieszkalny	Makowa	16/18
201	Krotoszyn	budynek gospodarczy	Makowa	18
202	Krotoszyn	klasztor potrynitarski ob. muzeum	Mały Rynek	1
203	Krotoszyn	hotel	Mały Rynek	2
204	Krotoszyn	oficyna	Mały Rynek	2a
205	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mały Rynek	3
206	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mały Rynek	4/5
207	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mały Rynek	6
208	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mały Rynek	7
209	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mały Rynek	8
210	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mały Rynek	10
211	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficyną	Mały Rynek	13
212	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	4
213	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	4a
214	Krotoszyn	dom mieszkalny ob. nadleśnictwo	Mickiewicza	6
215	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	7
216	Krotoszyn	kamienica ob. budynek mieszkalny	Mickiewicza	8
217	Krotoszyn	koszary - budynek szkoły	Mickiewicza	9
218	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	10
219	Krotoszyn	szkoła (d. koszary) - bud. A	Mickiewicza	11
220	Krotoszyn	budynki gospodarcze szkoły (d. koszar) - bud D i E	Mickiewicza	11
221	Krotoszyn	szkoła (d. koszary) - bud. F	Mickiewicza	11
222	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	12
223	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	13
224	Krotoszyn	budynek gospodarczy i mieszkalny	Mickiewicza	18
225	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	19
226	Krotoszyn	budynek I zespołu opieki zdrowotnej	Mickiewicza	21
227	Krotoszyn	budynek II zespołu opieki zdrowotnej	Mickiewicza	21
228	Krotoszyn	budynek pomocniczy	Mickiewicza	21
229	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	31
230	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	33
231	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	37
232	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	41
233	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	43
234	Krotoszyn	dom mieszkalny	Mickiewicza	45
235	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	1

236	Krotoszyn	koszary ob. budynek zakładu opieki zdrowotnej	Młyńska	2
237	Krotoszyn	koszary ob. budynek mieszkalny	Młyńska	2c
238	Krotoszyn	koszary ob. budynek szkoły	Młyńska	2d
239	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	3
240	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	5
241	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	7
242	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	8
243	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	9
244	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	9a
245	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	10
246	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	11
247	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	15
248	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	17
249	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	21
250	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	23
251	Krotoszyn	dom mieszkalny	Młyńska	25
252	Krotoszyn	dom mieszkalny	Nowa	1
253	Krotoszyn	dom mieszkalny	Nowa	2
254	Krotoszyn	dom mieszkalny	Nowa	4
255	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	2
256	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	4
257	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	5
258	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	11
259	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	13
260	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	15
261	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	17
262	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ogrodowskiego	28
263	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	3
264	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	8
265	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	9
266	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	11
267	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	13
268	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	14
269	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	15
270	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	21
271	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	23
272	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	25
273	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	26
274	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	27
275	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	29
276	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	30
277	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	31
278	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	32
279	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	37
280	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	41
281	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	47
282	Krotoszyn	budynek szkoły	Ostrowska	49

283	Krotoszyn	budynek szkoły specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej	Ostrowska	51
284	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	53
285	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	53
286	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	63
287	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	68
288	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	70
289	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	78
290	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	80
291	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	121
292	Krotoszyn	dom mieszkalny	Ostrowska	131
293	Krotoszyn	pałac ob. budynek szkoły i biblioteki	Park Wojska Polskiego	1
294	Krotoszyn	stajnie ob. budynek gospodarczy	Park Wojska Polskiego	3
295	Krotoszyn	park miejski	Park Wojska Polskiego	
296	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	1
297	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	2
298	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	3
299	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	4
300	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	5
301	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	9
302	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	10
303	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	11
304	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	13
305	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	15
306	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	16
307	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	17
308	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	18
309	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	19
310	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	20
311	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	21
312	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	22
313	Krotoszyn	kamienica ob. budynek mieszkalny	Piastowska	23
314	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	24
315	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	25
316	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	27
317	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	28
318	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	29
319	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	30
320	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	30a
321	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piastowska	31
322	Krotoszyn	dom mieszkalny ob. przedszkole	Piastowska	32
323	Krotoszyn	budynek poczty	Piastowska	35
324	Krotoszyn	budynek pomocniczy poczty	Piastowska	35

325	Krotoszyn	kamienica ob. budynek mieszkalny	Piekarska	4
326	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piekarska	10
327	Krotoszyn	dom mieszkalny	Piekarska	10
328	Krotoszyn	dom parafialny parafii pw. św. Jana Chrzciciela	Piekarska	12
329	Krotoszyn	dom mieszkalny	Plac Szkolny	10
330	Krotoszyn	dom mieszkalny	Plac Szkolny	11
331	Krotoszyn	dom mieszkalny	Plac Szkolny	12
332	Krotoszyn	dom mieszkalny	Plac Szkolny	17
333	Krotoszyn	dom mieszkalny	Podgórna	1
334	Krotoszyn	dom mieszkalny	Podgórna	2
335	Krotoszyn	dom mieszkalny	Podgórna	4
336	Krotoszyn	dom mieszkalny	Podgórna	6
337	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	2
338	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	5
339	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	10
340	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	12
341	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	16
342	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	20
343	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	22
344	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	26
345	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	57
346	Krotoszyn	dom mieszkalny	Polna	59
347	Krotoszyn	pastorówka ob. plebania parafii pw. św. Andrzeja Boboli	Popieluszki	3
348	Krotoszyn	dom kantora ob. dom mieszkalny	Popieluszki	6
349	Krotoszyn	zбір ob. kościół parafialny pw. św. Andrzeja Boboli	Popieluszki	
350	Krotoszyn	dom mieszkalny	Poprzeczna	1
351	Krotoszyn	dom mieszkalny	Poprzeczna	2
352	Krotoszyn	dom mieszkalny	Poprzeczna	4
353	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	1
354	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	2
355	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	4
356	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	5
357	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	6
358	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	7
359	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	8
360	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	9
361	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	10
362	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	11
363	Krotoszyn	szkoła podstawowa nr 1	Powstańców Wlkp.	13
364	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	14
365	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	17
366	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	18
367	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	19

368	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	21
369	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficyną	Powstańców Wlkp.	22
370	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	25
371	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	27
372	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	28
373	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	29
374	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	30
375	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	31
376	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	32
377	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	33
378	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	34
379	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	35
380	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	36
381	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	37
382	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	38
383	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	40
384	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	41
385	Krotoszyn	dom mieszkalny z kuźnią	Powstańców Wlkp.	44
386	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	46
387	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	53
388	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	54
389	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	56
390	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	58
391	Krotoszyn	dom mieszkalny	Powstańców Wlkp.	60
392	Krotoszyn	dom mieszkalny	Raszkowska	4/6
393	Krotoszyn	dom mieszkalny	Raszkowska	5
394	Krotoszyn	dom mieszkalny	Raszkowska	9
395	Krotoszyn	dom mieszkalny	Raszkowska	13
396	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Raszkowska	22
397	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Raszkowska	35
398	Krotoszyn	cmentarz parafialny	Raszkowska	
399	Krotoszyn	kaplica grobowa Antoszkiewiczów	Raszkowska	
400	Krotoszyn	nagrobek Antonina Bolewska z Wołheyszów	Raszkowska	
401	Krotoszyn	nagrobek Maksymiliana Dalbora	Raszkowska	
402	Krotoszyn	kaplica grobowa X. Duczmal	Raszkowska	
403	Krotoszyn	nagrobek Gaschny Louise Geb. Herda	Raszkowska	
404	Krotoszyn	nagrobek Gostwicki Karol	Raszkowska	
405	Krotoszyn	nagrobek Stanisława i Józefy Jandzińskich	Raszkowska	
406	Krotoszyn	nagrobek Franciszka Karbowiaka	Raszkowska	
407	Krotoszyn	kaplica grobowa rodzin Klimeckich i Karasiewiczów	Raszkowska	

408	Krotoszyn	nagrobek Kurzawski Michał	Raszkowska	
409	Krotoszyn	nagrobek Lorkiewicz Leon	Raszkowska	
410	Krotoszyn	nagrobek rodziny Lusarów	Raszkowska	
411	Krotoszyn	nagrobek Łysakowski Kazimierz i Jadwiga	Raszkowska	
412	Krotoszyn	kwatery wojskowa (II pułk Strzelców Wlkp. / 56 pułku piechoty	Raszkowska	
413	Krotoszyn	pomnik II pułku Strzelców Wlkp. / 56 pułku piechoty	Raszkowska	
414	Krotoszyn	nagrobek Modlibowski Franciszek	Raszkowska	
415	Krotoszyn	nagrobek Namyślak Ignacy	Raszkowska	
416	Krotoszyn	kaplica grobowa Nowoziemskich i Wojcieszaków	Raszkowska	
417	Krotoszyn	nagrobek z figurą Matki Boskiej	Raszkowska	
418	Krotoszyn	nagrobek Jana i Franciszka Praużyńskich	Raszkowska	
419	Krotoszyn	nagrobek Skrzypek Bronisław	Raszkowska	
420	Krotoszyn	kaplica grobowa Franciszka Sowińskiego	Raszkowska	
421	Krotoszyn	nagrobek rodziny Staniewskich	Raszkowska	
422	Krotoszyn	nagrobek rodziny Stankowskich	Raszkowska	
423	Krotoszyn	nagrobek Stenzel Franciszek	Raszkowska	
424	Krotoszyn	nagrobek rodziny Strasburgerów	Raszkowska	
425	Krotoszyn	nagrobek Teodora Strasburgera	Raszkowska	
426	Krotoszyn	grobowiec rodziny Sumińskich	Raszkowska	
427	Krotoszyn	nagrobek Szubert Stanisława i Franciszek	Raszkowska	
428	Krotoszyn	nagrobek Zielezińska Wanda	Raszkowska	
429	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	1
430	Krotoszyn	arsenał ob. budynek administracyjny	Rawicka	8
431	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	11
432	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	12
433	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	15
434	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	18
435	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	20
436	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	22a
437	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	22b

438	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	28
439	Krotoszyn	budynek cmentarny ob. mieszkalny	Rawicka	30
440	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	32
441	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	34
442	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rawicka	40
443	Krotoszyn	cmentarz ewangelicko-augsburski	Rawicka	
444	Krotoszyn	ogrodzenie cmentarza ewangelicko-augsburskiego	Rawicka	
445	Krotoszyn	ratusz	Rynek	1r
446	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	1
447	Krotoszyn	oficyna ob. budynek mieszkalny	Rynek	1
448	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	2
449	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	3
450	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	4
451	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	5
452	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	6
453	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	7
454	Krotoszyn	dom mieszkalny - oficyna od strony ul. Rynkowej	Rynek	7
455	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	8
456	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	9
457	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	10
458	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	11
459	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	12
460	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	13
461	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	14
462	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	15
463	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	16
464	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	17
465	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	18
466	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficyną	Rynek	19
467	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	21
468	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	22
469	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	23
470	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	24
471	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	25
472	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	26
473	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	27
474	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	28
475	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficynami	Rynek	29
476	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	30
477	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	31
478	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	32
479	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynek	33

480	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynkowa	2
481	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynkowa	4
482	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynkowa	6
483	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynkowa	8
484	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynkowa	10
485	Krotoszyn	kamienica ob. budynek mieszkalny	Rynkowa	12
486	Krotoszyn	dom mieszkalny	Rynkowa	14
487	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sienkiewicza	2a
488	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sienkiewicza	2b
489	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sienkiewicza	2c
490	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sienkiewicza	4
491	Krotoszyn	dom mieszkalny d. oficyna I	Sienkiewicza	5/1
492	Krotoszyn	dom mieszkalny d. poczta	Sienkiewicza	5/2
493	Krotoszyn	dom mieszkalny d. oficyna II	Sienkiewicza	5/3
494	Krotoszyn	dom mieszkalny d. zajazd	Sienkiewicza	6
495	Krotoszyn	szkoła podstawowa nr 4	Sienkiewicza	9/1
496	Krotoszyn	szkoła podstawowa nr 4 d. sąd	Sienkiewicza	9/2
497	Krotoszyn	budynek sądu	Sienkiewicza	11
498	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sienkiewicza	12
499	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sienkiewicza	14
500	Krotoszyn	d. stajnie ob. oficyna	Sienkiewicza	14
501	Krotoszyn	dom mieszkalny	Słodowa	1
502	Krotoszyn	dom mieszkalny	Słodowa	3
503	Krotoszyn	dom mieszkalny	Słodowa	6
504	Krotoszyn	dom mieszkalny	Słodowa	7
505	Krotoszyn	dom mieszkalny	Słodowa	8
506	Krotoszyn	dom mieszkalny	Słodowa	14
507	Krotoszyn	budynek mieszkalno-biurowy	Słodowa	15
508	Krotoszyn	dom mieszkalny	Słodowa	16
509	Krotoszyn	budynek biurowy browaru ob. Energa	Słodowa	22
510	Krotoszyn	browar - budynek produkcyjny I (słodownia)	Słodowa	
511	Krotoszyn	browar - budynek produkcyjny II (fermentownia)	Słodowa	
512	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	2
513	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	4
514	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	8
515	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	9
516	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	10
517	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	13
518	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	14
519	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	18
520	Krotoszyn	dom mieszkalny	Sowińskiego	26
521	Krotoszyn	dom mieszkalny	Spichrzowa	2

522	Krotoszyn	dom mieszkalny	Spichrzowa	7
523	Krotoszyn	dom mieszkalny	Spichrzowa	9
524	Krotoszyn	dom mieszkalny	Spichrzowa	12
525	Krotoszyn	park - skwer miejski	Sportowa/Stawna	1
526	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Staszica	28
527	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Staszica	29
528	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Staszica	35
529	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Staszica	42
530	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	3
531	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	4
532	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	5
533	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	12
534	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	14
535	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	15
536	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	18
537	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	20
538	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	30
539	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	34
540	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	36
541	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	38
542	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	44
543	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	46
544	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficyną	Stawna	56
545	Krotoszyn	dom mieszkalny	Stawna	58
546	Krotoszyn	dom mieszkalny z częścią gospodarczą	Stawna	62
547	Krotoszyn	dom mieszkalny	Studzienna	2
548	Krotoszyn	spichlerz ob. budynek gospodarczy	Studzienna	3
549	Krotoszyn	kamienica ob. budynek mieszkalny	Studzienna	4
550	Krotoszyn	budynek mieszkalny i gospodarczy	Św. Antoniego	2
551	Krotoszyn	dom mieszkalny	Świętokrzyska	1
552	Krotoszyn	dom mieszkalny	Więźniów Politycznych	1
553	Krotoszyn	dom mieszkalny	Więźniów Politycznych	3
554	Krotoszyn	dom mieszkalny	Więźniów Politycznych	5
555	Krotoszyn	dom mieszkalny	Więźniów Politycznych	9
556	Krotoszyn	dom mieszkalny	Woskowa	1
557	Krotoszyn	dom mieszkalny	Woskowa	2
558	Krotoszyn	dom mieszkalny	Woskowa	3
559	Krotoszyn	dom mieszkalny	Woskowa	5
560	Krotoszyn	kościół filialny pw. śś. Fabiana i Sebastiana	Wyszyńskiego	
561	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zamkowa	3

562	Krotoszyn	dwór	Zamkowy Folwark	2
563	Krotoszyn	dom pracowników folwarcznych	Zamkowy Folwark	5
564	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	1
565	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	2
566	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	3
567	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	4
568	Krotoszyn	dom mieszkalny z oficyną	Zdunowska	5
569	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	6
570	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	7
571	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	8
572	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	9
573	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	10
574	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	11
575	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	12
576	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	14
577	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	16
578	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	17
579	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	18
580	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	19
581	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	20
582	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	21
583	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	22
584	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	23
585	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	24
586	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	25
587	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	26
588	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	27
589	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	28
590	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	29
591	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	30
592	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	31
593	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	32
594	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	33
595	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	34
596	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	35
597	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	36
598	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	38
599	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	40
600	Krotoszyn	kamienica ob. budynek mieszkalny	Zdunowska	41
601	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	42
602	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	43a
603	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	44
604	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	46
605	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	48
606	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	50
607	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	51
608	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	52

609	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	53
610	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	54
611	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	54a
612	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	55
613	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	56
614	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	57
615	Krotoszyn	przedszkole zgromadzenia siostr św. Elżbiety	Zdunowska	58
616	Krotoszyn	dom mieszkalny (villa Marie)	Zdunowska	58b
617	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	59
618	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	61
619	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	62
620	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	63
621	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	63
622	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	64
623	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	65
624	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	66
625	Krotoszyn	willa ob. budynek przedszkola	Zdunowska	67
626	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	68
627	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	69
628	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Zdunowska	70
629	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	71
630	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	73
631	Krotoszyn	willa ob. budynek mieszkalny	Zdunowska	74
632	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	77
633	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	78
634	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	79
635	Krotoszyn	budynek szkoły ponadgimnazjalnej	Zdunowska	81
636	Krotoszyn	budynek szkoły nr 2	Zdunowska	83
637	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	85
638	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	100
639	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	104
640	Krotoszyn	budynek powiatowego inspektoratu weterynaryjnego	Zdunowska	116
641	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	173
642	Krotoszyn	dom mieszkalny	Zdunowska	181
643	Baszyny	dom mieszkalny		2
644	Baszyny	oficyna ob. budynek mieszkalny		11
645	Baszyny	chlewnia ob. budynek mieszkalny i gospodarczy		11a
646	Baszyny	dom dozorczy majątku ob. dom mieszkalny		12

647	Baszyny	obora ob. budynek mieszkalny		13
648	Baszyny	magazyn		
649	Baszyny	obora		
650	Baszyny	stajnie ob. budynek gospodarczy		
651	Baszyny	stodoła ob. magazyn		
652	Baszyny	ogrodzenie zespołu folwarcznego		
653	Baszyny	park		
654	Baszyny	kapliczka przydrożna z figurą Chrystusa		
655	Benice	szkoła podstawowa	Armii Krajowej	9
656	Benice	dwór	Armii Krajowej	12
657	Benice	warsztaty	Armii Krajowej	12
658	Benice	spichlerz	Armii Krajowej	13
659	Benice	poczta ob. budynek handlowo-usługowy	Krotoszyńska	10
660	Benice	dom mieszkalny	Krotoszyńska	12
661	Benice	szkoła ob. budynek mieszkalny	Krotoszyńska	26
662	Benice	obora I	Okrężna	4
663	Benice	obora II	Okrężna	6
664	Benice	dom mieszkalny	Okrężna	8
665	Benice	dom mieszkalny	Okrężna	10
666	Benice	dom mieszkalny	Rozdrażewskich	1
667	Benice	plebania	Starogrodzka	4
668	Benice	kościół par. pw. św. Mikołaja	pl. Św. Mikołaja	
669	Benice	cmentarz parafialny	pl. Św. Mikołaja	
670	Benice	cmentarz - krzyż cmentarny	pl. Św. Mikołaja	
671	Benice	cmentarz - nagrobek ks. Franciszek Grzesiek	pl. Św. Mikołaja	
672	Benice	dom mieszkalny	Wronowska	15
673	Biadki	kolejowy budynek mieszkalny	Dworcowa	2
674	Biadki	dworzec kolejowy	Dworcowa	6
675	Biadki	dom mieszkalny	Dworcowa	54
676	Biadki	dom mieszkalny	Dworcowa	62
677	Biadki	dom mieszkalny	Kolejowa	1
678	Biadki	dom mieszkalny	Kolejowa	3
679	Biadki	dom mieszkalny	Kolejowa	5
680	Biadki	dom mieszkalny	Kolejowa	7
681	Biadki	dom mieszkalny	Kolejowa	8
682	Biadki	dom mieszkalny	Kolejowa	9
683	Biadki	zajazd ob. dom mieszkalny	Kolejowa	12
684	Biadki	stajnie przy zajęździe ob. budynek handlowo-usługowy	Kolejowa	12
685	Biadki	plebania	Krotoszyńska	38
686	Biadki	dworek ob. dom mieszkalny	Krotoszyńska	47

687	Biadki	dom mieszkalny	Krotoszyńska	107
688	Biadki	dom mieszkalny i handlowo-usługowy	Krotoszyńska	108
689	Biadki	szkoła	Krotoszyńska	112
690	Biadki	cmentarz parafialny	Krotoszyńska	
691	Biadki	obelisk na cmentarzu parafialnym	Krotoszyńska	
692	Biadki	dom mieszkalny	Ogrodowa	9
693	Biadki	dom właściciela cegielni ob. budynek mieszkalny	Paprotki	23
694	Biadki	spichlerz ob. dom mieszkalny	Rolnicza	2
695	Biadki	magazyn i budynek inwentarski	Rolnicza	2
696	Biadki	dom mieszkalny	Sulmierzycka	10
697	Biadki	dom mieszkalny	Sulmierzycka	31
698	Biadki	dom pracowników folwarku	Sulmierzycka	80
699	Biadki	obora ob. budynek mieszkalny i gospodarczy	Sulmierzycka	84
700	Biadki	dom mieszkalny	Wiejska	5
701	Bożacin	dom mieszkalny	Benicka	6
702	Bożacin	figura przydrożna Chrystusa	Benicka	6
703	Bożacin	dom mieszkalny	Benicka	14
704	Bożacin	dom mieszkalny	Benicka	24
705	Bożacin	dom mieszkalny i kuźnia	Jagły	2
706	Bożacin	stodoła	Jagły	7
707	Bożacin	dom mieszkalny	Jagły	16
708	Bożacin	dom mieszkalny	Jagły	20
709	Bożacin	dom mieszkalny	Jagły	21
710	Bożacin	budynek szkoły I ob. dom mieszkalny	Jagły	30
711	Bożacin	budynek szkoły II	Jagły	30
712	Bożacin	budynek gospodarczy szkoły	Jagły	30
713	Bożacin	dom mieszkalny	Jagły	35
714	Bożacin	dom mieszkalny	Jagły	39
715	Bożacin	dom mieszkalny	Krotoszyńska	6
716	Bożacin	dom mieszkalny	Krotoszyńska	21
717	Bożacin	dom mieszkalny	Ogrodowa	1
718	Brzoza	szkoła podstawowa		1
719	Brzoza	budynek gospodarczy szkoły		1
720	Brzoza	dwór ob. dom mieszkalny		34
721	Brzoza	obora dworska I		34
722	Brzoza	czworak ob. dom mieszkalny		35
723	Brzoza	ogrodzenie dworskie		35
724	Brzoza	dom mieszkalny		36
725	Brzoza	obora dworska II		37a

726	Brzoza	spichlerz		37a
727	Brzoza	park		
728	Chwaliszew	kościół par. pw. św. Mikołaja		
729	Chwaliszew	cmentarz parafialny		
730	Chwaliszew	cmentarz - nagrobek Stanisława Bętkowskiego		
731	Chwaliszew	dom mieszkalny	Krótką	1
732	Chwaliszew	dwór ob. dom mieszkalny	Krótką	6
733	Chwaliszew	chlewnia	Krótką	6
734	Chwaliszew	magazyn	Krótką	6
735	Chwaliszew	obora	Krótką	6
736	Chwaliszew	stodoła	Krótką	6
737	Chwaliszew	park	Krótką	6
738	Chwaliszew	dom mieszkalny	Ostrowska	17
739	Chwaliszew	dom mieszkalny	Ostrowska	38
740	Chwaliszew	szkoła	Ostrowska	41
741	Chwaliszew	dom mieszkalny	Ostrowska	58
742	Chwaliszew	dom mieszkalny	Ostrowska	65
743	Chwaliszew	dom mieszkalny	Południowa	40
744	Chwaliszew	obora ob. dom mieszkalny	Południowa	42
745	Chwaliszew	stajnie i magazyn	Południowa	42
746	Chwaliszew	dom mieszkalny	Spokojna	7
747	Chwaliszew	dom mieszkalny	Zdunowska	52
748	Duszná Górka	dom pracowników folwarku		11
749	Duszná Górka	dwór ob. dom mieszkalny		12
750	Duszná Górka	magazyn i kurnik		12
751	Duszná Górka	park dworski		12
752	Duszná Górka	grota Matki Boskiej		12
753	Duszná Górka	obora ob. magazyn		
754	Duszná Górka	stajnie ob. budynek wielofunkcyjny		
755	Dzierżanów	kapliczka przydrożna św. Jana Nepomucena		14
756	Dzierżanów	dom mieszkalny		15
757	Dzierżanów	dom mieszkalny		16
758	Dzierżanów	figura przydrożna		16
759	Dzierżanów	obora		17
760	Dzierżanów	dom mieszkalny		18
761	Dzierżanów	dom mieszkalny		21
762	Dzierżanów	budynek szkoły ob. dom mieszkalny		22
763	Dzierżanów	dom mieszkalny		31
764	Dzierżanów	dom mieszkalny		32
765	Dzierżanów	dom mieszkalny		34
766	Dzierżanów	stajnie ob. chlewnia i budynek mieszkalny		35
767	Dzierżanów	dwór ob. budynek mieszkalny		36

768	Dzierżanów	dom dróżników kolejowych		37
769	Dzierżanów	gorzelnia		38
770	Dzierżanów	owczarnia		
771	Dzierżanów	spichlerz		
772	Dzierżanów	stodoła		
773	Dzierżanów	park		
774	Dzierżanów	kapliczka przydrożna		
775	Gorzupia	dom mieszkalny	Kobierska	47
776	Gorzupia	dom mieszkalny	Kobierska	61
777	Gorzupia	dom dróżników kolejowych	Kolejowa	12
778	Gorzupia	dom mieszkalny	Krotoszyńska	115
779	Gorzupia	dom mieszkalny	Krotoszyńska	117
780	Gorzupia	dom mieszkalny	Krotoszyńska	123
781	Gorzupia	budynek mieszkalny ob. budynek usługowy	Krotoszyńska	137
782	Gorzupia	dom pracowników folwarku	Krotoszyńska	139
783	Gorzupia	dom pracowników folwarku ob. wiejski dom kultury	Krotoszyńska	141
784	Gorzupia	krzyż przydrożny	Krotoszyńska	
785	Gorzupia	stodoła	Kwiatowa	1
786	Gorzupia	szkoła podstawowa	Lipowa	2
787	Gorzupia	dom mieszkalny pracowników kolei	Piaskowa	2
788	Gorzupia	dom mieszkalny pracowników kolei	Piaskowa	4
789	Gorzupia	dom mieszkalny	Promienista	3
790	Gorzupia	dom mieszkalny	Strażacka	10
791	Janów	owczarnia ob. budynek inwentarski		13
792	Janów	owczarnia ob. stodoła i budynek inwentarski		15
793	Jasne Pole	dom mieszkalny		2
794	Jasne Pole	dom mieszkalny		3
795	Jasne Pole	dom mieszkalny		14
796	Jasne Pole	dom mieszkalny		16
797	Jasne Pole	dom mieszkalny		22
798	Jasne Pole	dom mieszkalny		26
799	Jasne Pole	cmentarz ewangelicki		
800	Jasne Pole	nagrobek Duffoi i Michael		
801	Jasne Pole	nagrobek Kunz og Samuel		
802	Jasne Pole	nagrobek Rilihke Andreas		
803	Kobierno	dwór ob. budynek szkoły	Kobierska	3
804	Kobierno	remiza	Kobierska	5
805	Kobierno	dom mieszkalny	Kobierska	19
806	Kobierno	budynek gospodarczo- magazynowy	Kobierska	19
807	Kobierno	stodoła	Kobierska	19
808	Kobierno	kościół par. pw. św. Wojciecha	Kobierska	26a

809	Kobierno	ogrodzenie kościoła	Kobierska	26a
810	Kobierno	kapliczka przykościelna	Kobierska	26a
811	Kobierno	cmentarz przykościelny - nagrobek ks. Jaworskiego	Kobierska	26a
812	Kobierno	poczta ob. budynek mieszkalny	Kobierska	34
813	Kobierno	dom mieszkalny	Kobierska	35
814	Kobierno	budynek probostwa ob. budynek mieszkalny	Kobierska	40
815	Kobierno	dom mieszkalny	Kobierska	41
816	Kobierno	organistówka ob. budynek mieszkalny	Kobierska	45
817	Kobierno	plebania	Kobierska	46
818	Kobierno	dom mieszkalny	Kobierska	52
819	Kobierno	dom mieszkalny	Kobierska	57
820	Kobierno	dom mieszkalny	Kobierska	60
821	Kobierno	dom parafialny	Kościelna	2
822	Kobierno	szkoła podstawowa	Raszkowska	1
823	Kobierno	oficyna ob. budynek mieszkalny	Raszkowska	4
824	Kobierno	obora I	Raszkowska	4
825	Kobierno	obora II	Raszkowska	4
826	Kobierno	spichlerz	Raszkowska	4
827	Kobierno	stajnie ob. magazyn	Raszkowska	4
828	Kobierno	dom mieszkalny	Rzemieślnicza	8
829	Kobierno	szkoła ob. budynek mieszkalny	Sportowa	1
830	Kobierno	figura przydrożna Chrystusa	Sportowa	1
831	Kobierno	dom mieszkalny	Sportowa	12
832	Kobierno	cmentarz parafialny	Sportowa	
833	Kobierno	ogrodzenie cmentarza parafialnego	Sportowa	
834	Kobierno	cmentarz - nagrobek Jan i Maria Mazajczyk	Sportowa	
835	Kobierno	cmentarz - grobowiec rodziny Reszelskich	Sportowa	
836	Kobierno	cmentarz - nagrobek Januszek Swędrowski	Sportowa	
837	Kobierno	cmentarz - nagrobek Michał i Wiktorja Wysoccy	Sportowa	
838	Lutogniew	cmentarz parafialny		
839	Lutogniew	ogrodzenie cmentarza parafialnego		
840	Lutogniew	cmentarz - nagrobek Marty i Romana Cygańskich		
841	Lutogniew	cmentarz - nagrobek Jan i Maria Szóstakowie		
842	Lutogniew	figura przydrożna św. Jana Nepomucena		

843	Lutogńiew	organistówka ob. budynek parafialny	Kościelna	9
844	Lutogńiew	kościół parafialny pw. św. Trójcy	Kościelna	11
845	Lutogńiew	kostnica	Kościelna	11
846	Lutogńiew	figura Najświętszej Marii Panny Immaculaty	Kościelna	11
847	Lutogńiew	plebania	Kościelna	14
848	Lutogńiew	dom mieszkalny	Kościelna	26
849	Lutogńiew	dom mieszkalny	Kościelna	28
850	Lutogńiew	dom mieszkalny	Kościelna	32
851	Lutogńiew	dom mieszkalny	Kościelna	43
852	Lutogńiew	dom mieszkalny	Kościelna	44
853	Lutogńiew	szkoła	Krotoszyńska	150
854	Lutogńiew	szkoła ob. budynek mieszkalny	Tyszera	2
855	Lutogńiew	budynek mieszkalno-gospodarczy	Kwiatowa	1
856	Lutogńiew	dwór ob. dom mieszkalny	Lipowa	7
857	Lutogńiew	obora	Lipowa	7
858	Lutogńiew	park	Lipowa	7
859	Lutogńiew	ogrodzenie parku	Lipowa	7
860	Lutogńiew	warsztaty i magazyn	Lipowa	9
861	Lutogńiew	kuźnia	Miodowa	58
862	Lutogńiew	stolarnia ob. dom mieszkalny	Miodowa	59
863	Lutogńiew	obora I z częścią mieszkalną	Miodowa	60
864	Lutogńiew	spichlerz	Miodowa	61
865	Lutogńiew	dom mieszkalny	Nabzdyka	9
866	Lutogńiew	dom mieszkalny	Nabzdyka	15
867	Lutogńiew	dom mieszkalny	Nabzdyka	21
868	Łówkowiec	dom zarządcy osady leśnej ob. dom mieszkalny		2
869	Łówkowiec	obora ob. budynek gospodarczy		2
870	Łówkowiec	stodoła		2
871	Łówkowiec	kuźnia ob. budynek gospodarczy		2
872	Nowy Folwark	obora ob. budynek inwentarski		13
873	Nowy Folwark	dom robotników folwarcznych		15
874	Nowy Folwark	rządcówka ob. dom mieszkalny		17
875	Nowy Folwark	stajnie ob. obora i stodoła		17
876	Orpiszew	stodoła ob. magazyn	Koźmińska	8
877	Orpiszew	obora II	Koźmińska	14
878	Orpiszew	dwór ob. przedszkole	Przedszkolna	2

879	Orpiszew	magazyn i obora	Przedszkolna	6
880	Orpiszew	dom mieszkalny	Raszkowska	14
881	Orpiszew	dom mieszkalny	Raszkowska	35
882	Orpiszew	dom mieszkalny	Stawna	2
883	Orpiszew	park	Stawna	
884	Orpiszew	dom mieszkalny z częścią gospodarczą	Szkolna	1
885	Orpiszew	dom mieszkalny	Szkolna	2
886	Orpiszew	szkoła	Szkolna	6
887	Osusz	dom mieszkalny		6
888	Osusz	dom mieszkalny		10
889	Osusz	dom dróżników kolejowych		20
890	Raciborów Nowy	dom rządcy ob. dom mieszkalny		7
891	Raciborów Nowy	owczarnia ob. budynek inwentarski		7
892	Roszki	dom mieszkalny	Brzozowa	6
893	Roszki	dom strażnika leśnego	Dobrzycka	49
894	Roszki	leśniczówka	Dobrzycka	54
895	Roszki	budynek gospodarczy	Dobrzycka	54
896	Roszki	stodoła	Dobrzycka	54
897	Roszki	kuźnia ob. dom mieszkalny	Korytnicka	20
898	Roszki	gajówka Odrodzenie	Korytnicka	20
899	Roszki	stodoła	Korytnicka	20
900	Roszki	budynek gospodarczy	Korytnicka	20
901	Roszki	piec chlebowy	Korytnicka	20
902	Roszki	szkoła	Krotoszyńska	10
903	Roszki	dom mieszkalny	Krotoszyńska	12
904	Roszki	dom mieszkalny	Krotoszyńska	50
905	Roszki	dom mieszkalny	Krotoszyńska	67
906	Roszki	leśniczówka Brzezinka ob. Jelonek	Krotoszyńska	124
907	Roszki	stodoła i magazyn ob. budynek gospodarczy	Krotoszyńska	124
908	Roszki	dom mieszkalny	Leśna	18
909	Roszki	dom mieszkalny	Leśna	25
910	Roszki	leśniczówka	Ligocka	4
911	Roszki	budynek magazynowy z częścią inwentarską	Ligocka	4
912	Roszki	stodoła	Ligocka	4
913	Roszki	leśniczówka Stary Las	Ligocka	5
914	Roszki	budynek gospodarczo-inwentarski	Ligocka	5
915	Roszki	piwnica naziemna	Ligocka	5
916	Roszki	stodoła	Ligocka	5
917	Roszki	leśniczówka Sokółówka	Lipowa	4
918	Roszki	budynek gospodarczy	Lipowa	4
919	Roszki	piwnica ziemna	Lipowa	4
920	Roszki	leśniczówka Rozdrażewek	Lipowa	7

921	Roszki	budynek gospodarczy wielofunkcyjny		
922	Roszki	budynek gospodarczy		
923	Roszki	leśniczówka Miłowiec	Miłowiecka	4
924	Roszki	stodoła	Miłowiecka	4
925	Roszki	budynek inwentarski	Miłowiecka	4
926	Roszki	figura przydrożna św. Józefa	Orpiszewska	
927	Roszki	dom mieszkalny	Raszkowska	27
928	Roszki	dom mieszkalny	Raszkowska	58
929	Roszki	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	Spokojna	1
930	Różopole	dom mieszkalny		16
931	Różopole	szkoła		17
932	Różopole	dom mieszkalny		23
933	Różopole	dom mieszkalny		28
934	Salnia	budynek kolejowy ob. mieszkalny		14
935	Salnia	dom mieszkalny		18
936	Salnia	dom mieszkalny		23
937	Salnia	szkoła ob. dom mieszkalny		24
938	Salnia	dom mieszkalny		25
939	Sędziszew	tablica upamiętniająca twórczość A. Mickiewicza		2
940	Sędziszew	dwór ob. dom mieszkalny		3
941	Smoszew	leśniczówka Rąbież	Krotoszyńska	29
942	Smoszew	budynek gospodarczy	Krotoszyńska	29
943	Smoszew	kuźnia ob. dom mieszkalny	Krótką	2
944	Smoszew	stajnie i świnia ob. budynek wielofunkcyjny	Krótką	4
945	Smoszew	dwór	Krótką	6
946	Smoszew	obora ob. budynek wielofunkcyjny	Krótką	6
947	Smoszew	szkoła ob. dom mieszkalny	Ostrowska	22
948	Smoszew	dom pracowników folwarku	Ostrowska	56
949	Smoszew	obora z częścią mieszkalną	Rolnicza	1
950	Smoszew	budynek gospodarczy	Rolnicza	1
951	Smoszew	dwór ob. dom mieszkalny	Rolnicza	7
952	Smoszew	chlewnia	Rolnicza	7
953	Smoszew	stodoła z częścią gospodarczą	Rolnicza	7
954	Smoszew	budynek gospodarczy	Rolnicza	7
955	Smoszew	dom pracowników folwarcznych	Rolnicza	13
956	Smoszew	obora ob. chlewnia	Rolnicza	13
957	Świnków	zajazd ob. dom mieszkalny		12
958	Świnków	dwór ob. dom mieszkalny		40
959	Świnków	obora		40a
960	Świnków	stajnie i chlewnia ob. obora		40a

961	Świnków	stodoła		40a
962	Świnków	wolarnia ob. warsztat		40a
963	Świnków	dom mieszkalny		48
964	Świnków	dom mieszkalny i gospodarczy		66
965	Świnków	dom mieszkalny		82a
966	Świnków	dom pracowników folwarcznych		83
967	Świnków	dom pracowników folwarcznych		84
968	Świnków	figura przydrożna Chrystusa		
969	Tomnice	dom mieszkalny	Krotoszyńska	1
970	Tomnice	szkoła	Młyńska	12
971	Ugrzele	budynek gospodarczy		1
972	Ugrzele	rządcówka ob. budynek gospodarczy		2
973	Ugrzele	owczarnia ob. magazyn		3
974	Ugrzele	stajnie i owczarnie ob. budynek mieszkalno-magazynowy		4
975	Unisław	dom mieszkalny		6
976	Unisław	dom mieszkalny		11
977	Unisław	figura przydrożna Chrystusa		
978	Ustków	dwór ob. budynek biurowo-mieszkalny		1
979	Ustków	dom mieszkalny I		1
980	Ustków	dom mieszkalny II		1
981	Ustków	magazyn		1
982	Ustków	obora		1
983	Ustków	spichlerz-magazyn		1
984	Ustków	stodoła		1
985	Ustków	ogrodzenie zespołu dworsko-folwarcznego		1
986	Ustków	park		1
987	Wielowieś	dom mieszkalny	Kobylińska	2
988	Wielowieś	dom mieszkalny	Kobylińska	4
989	Wielowieś	dom mieszkalny	Kobylińska	6
990	Wielowieś	plebania	Kościelna	1
991	Wielowieś	budynek gospodarczy przy plebanii	Kościelna	1
992	Wielowieś	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych	Kościelna	
993	Wielowieś	dzwonnica kościoła parafialnego pw. Wszystkich Świętych	Kościelna	
994	Wielowieś	cmentarz - nagrobek ks. Atanazego Kaniewskiego	Kościelna	
995	Wielowieś	cmentarz - nagrobek ks. Alfons Liebetanz	Kościelna	

996	Wielowieś	cmentarz parafialny	Kościelna	
997	Wielowieś	cmentarz - nagrobek Ignacego Charoa	Kościelna	
998	Wielowieś	dwór ob. dom mieszkalny	Koźmińska	4
999	Wielowieś	kuźnia	Koźmińska	8
1000	Wielowieś	stajnie ob. magazyn	Koźmińska	8
1001	Wielowieś	spichlerz i obora	Koźmińska	12
1002	Wielowieś	szkoła	Krotoszyńska	10
1003	Wielowieś	zajazd ob. dom mieszkalny	Krotoszyńska	23
1004	Wronów	dom mieszkalny		4
1005	Wronów	dom mieszkalny ob. budynek gospodarczy		5
1006	Wronów	dom mieszkalny		6
1007	Wronów	dom mieszkalny		7
1008	Wronów	dom mieszkalny		8
1009	Wronów	dom mieszkalny		9
1010	Wronów	dom pracowników sezonowych		10
1011	Wronów	dwór		
1012	Wronów	dom zarządcy ob. budynek biurowo-mieszkalny		
1013	Wronów	obory i stajnie ob. magazyny		
1014	Wronów	stodoły I, II		
1015	Wronów	ogrodzenie zespołu dworsko-folwarcznego		
1016	Wronów	park dworski		
1017	Wronów	krzyż przydrożny		
1018	Wrózewy	dom pracowników folwarcznych		13
1019	Wrózewy	rządówka ob. dom mieszkalny		15
1020	Wrózewy	obora ob. magazyn i budynek inwentarski		15,22
1021	Wrózewy	obora ob. magazyn z częściami mieszkalnymi		20-21
1022	Wrózewy	stodoła		19-20
1023	Wrózewy	obora/chlewnie ob. magazyn z częścią mieszkalną		18-19
1024	Wrózewy	budynek inwentarski i stodoła		16
1025	Wrózewy	dom mieszkalny		25

ZESTAWIENIE UKŁADÓW PRZESTRZENNYCH WPISANYCH DO GEZ

Lp.	Miejscowość	Obiekt
1	Bargły	zespół folwarczny
2	Baszyny	zespół folwarczny
3	Benice	zespół folwarczny

4	Bożacin	zespół folwarczny
5	Brzoza	zespół folwarczny
6	Chwaliszew	zespół folwarczny
7	Chwaliszewek	zespół folwarczny
8	Dzierżanów	zespół folwarczny
9	Gorzupia	zespół folwarczny
10	Jasne Pole (Łókwiec)	zespół budowlany leśniczówki
11	Janów	zespół folwarczny
12	Kobierno	zespół folwarczny
13	Krotoszyn	historyczny układ urbanistyczny miasta
14	Krotoszyn	dawny cmentarz żydowski (ul. Ostrowska)
15	Lutogniew	zespół folwarczny
16	Nowy Folwark	zespół folwarczny
17	Nowy Raciborów	zespół folwarczny
18	Orpizew	zespół folwarczny
19	Roszki (Złoty Kokot)	zespół budowlany gajówki
20	Roszki (Teresiny)	zespół budowlany leśniczówki
21	Roszki (Stary Las)	zespół budowlany leśniczówki
22	Smoszew	zespół folwarczny
23	Świnków	zespół folwarczny
24	Ugrzele	zespół folwarczny
25	Ustków	zespół folwarczny
26	Wielowieś	zespół folwarczny
27	Wronów	zespół folwarczny
28	Wróżewy	zespół folwarczny
29	Benice	zespół folwarczny
30	Benice	zespół folwarczny
31	Benice	zespół folwarczny
32	Benice	zespół folwarczny
33	Benice	zespół folwarczny
34	Benice	zespół folwarczny

Zagrożenia dla zabytków architektury z terenu gminy

a) układy ruralistyczne, układy przestrzenne

- brak dbałości o harmonijne współistnienie w przestrzeni tradycyjnej zabudowy z obiektami współczesnymi, co skutkuje zanikiem charakterystycznych panoram wiejskich,

- unifikacja zabudowy na terenach wiejskich, brak poszanowania dla kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego,

- zaburzenie tradycyjnych elementów kompozycji przestrzennych i powstawanie nowych dominant np. elektrowni wiatrowych i wież radiolokacyjnych, co ma działanie deprecjonujące na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąc konkurencję dla zabytkowej architektury i niekorzystnie wpływając na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym

- niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych do nowoczesnej produkcji. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji,

- niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy, która związana była z nieistniejącą strukturą społeczno-gospodarczą, niemożliwą obecnie do odtworzenia i funkcjonowania w dawnym kształcie (pałac, park, folwark),

b) zabudowa:

- zły stan techniczny obiektów powstałych w XIX i na pocz. XX. oraz nie przystawanie do standardów współczesnego budownictwa powodują zastąpienie ich współczesnymi realizacjami.

- zagrożenie obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków i nie funkcjonujących w świadomości jako obiekty zabytkowe, posiadających jednak walory historyczne lub wartość lokalno-kulturową.

- w niewielkich miejscowościach budownictwo mieszkaniowe było ściśle powiązane z zabudową gospodarczą. W związku z zanikaniem pierwotnej funkcji następuje szybka degradacja obiektów prowadząca do całkowitego zniszczenia a w kolejności do rozbiórki budynków gospodarczych,

- wprowadzanie elementów obcych stylowi – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomości przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,

c) obiekty sakralne

- brak właściwego nadzoru konserwatorskiego, odpowiednich środków finansowych, niewykwalifikowani wykonawcy, brakiem systematycznych remontów lub przeprowadzone w sposób nieprawidłowy mogą doprowadzić do nieodwracalnych zmian w samej budowli sakralnej oraz do utraty zabytkowego wyposażenia,

d) parki

- należy zapobiegać podziałom działek na terenach wpisanych do rejestru i dążyć do scalania powierzchni parków w ręku jednego właściciela,

- brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie zieleni,

- brak stref ochronnych istniejących w starych planach zagospodarowania przestrzennego,

- wprowadzanie nowych obiektów, nie szanujących zastanych wartości kulturowych, na teren założeń parkowych – dotyczy to formy nowych budynków jak i ich usytuowania w historycznym układzie przestrzennym

- wprowadzanie nieprawidłowych nasadzeń, nie harmonizujących pod względem gatunkowym z roślinnością parkową oraz zlokalizowanych w sposób nieprzemyślany, nieuzasadniony pod względem kompozycyjnym oraz historycznym ,

e) cmentarze

- obszarami zagrożonymi są tereny dawnych XIX w. cmentarzy szczególnie epidemicznych, ewangelickich lub miejsca po cmentarzach. W większości przypadków zachowały się w zasadzie tylko miejsca pocmentarne gdzie jedynym widocznym elementem jest drzewostan bądź grupa krzewów i zarośli rosnąca w miejscu cmentarza.

f) brak ugruntowanej świadomości społecznej w dziedzinie ochrony wartości kulturowych, który skutkuje bezmyślnym niszczeniem obiektów lub powoduje degradację miejsc o lokalnej wartości historycznej,

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Do rejestru zabytków ruchomych w Gminie Krotoszyn wpisano:

- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Mikołaja w Benicach Rej. Zab. Nr 380/B z dnia 02.04.1975
- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Izydora w Białkach Rej. Zab. Nr 344/B z dnia 15.06.1974
- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Mikołaja w Chwaliszewie Rej. Zab. Nr 32/Wlkp/B z dnia 30.10.2001 oraz 353/B z dnia 29.06.1974 r.
- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Wojciecha w Kobiernie Rej. Zab. Nr 31/Wlkp/B z dnia 30.10.2001
- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Jana Chrzciciela w Krotoszynie Rej. Zab. Nr 18/Wlkp/B z dnia 20.06.2000
- Zespół wyposażenia kościoła potrynitarskiego, obecnie parafialnego p. w. Św. Św. Piotra i Pawła w Krotoszynie Rej. Zab. Nr 14/Wlkp/B z dnia 27.04.2000

- Zespół wyposażenia kościoła cmentarnego, ob. filialnego p.w. Św. Św. Fabiana i Sebastiana w Krotoszynie Rej. Zab. Nr 17/Wlkp/B z dnia 20.06.2000
- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Marii Magdaleny w Krotoszynie Rej. Zab. Nr 34/Wlkp/B z dnia 30.10.2001
- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Trójcy w Lutogniewie Rej. Zab. Nr 21/Wlkp/B z dnia 14.08.2000
- Zespół wyposażenia kościoła parafialnego p. w. Św. Wszystkich Świętych w Wielowsi Rej. Zab. Nr 23/Wlkp/B z dnia 19.01.2001
- Dekorację malarsko- sztukatorską w Sali nr 39 w Starostwie Powiatowym, obecnie Urząd Miejski Rej. Zab. Nr 104/B z dnia 18.05.1992
- Krzyż przydrożny w Orpiszewie Rej. Zab. Nr 350/B z dnia 15.06.1974
- Krzyż przydrożny w Dzierżanowie Rej. Zab. Nr 346/B z dnia 15.06.1974

Wszelkie prace przy obiektach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków.

Zagrożenia dla zabytków ruchomych z terenu gminy

Niektóre zagrożenia dla zabytku są niezależne od człowieka i trudno je przewidzieć. Są to katastrofy naturalne takie, jak pożar czy powódź, które potrafią doszczętnie zniszczyć zabytek ruchomy. Jednak część zagrożeń dla dziedzictwa pochodzi od człowieka, niekiedy nawet od zarządzającego lub posiadacza zabytku. Mamy z nimi do czynienia, gdy właściciel nie ma świadomości posiadania zabytku, nie zna jego wartości lub ignoruje ją.

Dużym zagrożeniem dla zabytku ruchomego jest także zaniedbanie obiektu przez brak sprawowania nad nim opieki, zaniechanie wykonania koniecznych zabezpieczeń i konserwacji. Trzeba pamiętać, że każdy obiekt z czasem ulega procesom starzenia, nawet jeśli podjęto daleko idącą profilaktykę. W przypadku zabytków ruchomych z zagrożeniem zaniedbania łączy się także niewłaściwe użytkowanie. Dotyczy to głównie zabytków, które w świadomy sposób są przechowywane w niesprzyjających warunkach. Przykładowo mogą to być rzeźby przechowywane w

pomieszczeniach, gdzie gniazduje ptactwo, lub o niewłaściwych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych

Zabytki ruchome mogą znacznie stracić na wartości artystycznej, gdy prace konserwatorskie zostaną zlecone osobie nieposiadającej odpowiednich kwalifikacji.

Zabytki ruchome będące wyposażeniem budynków, jak również znajdujące się w terenie są dodatkowo narażone na kradzieże. Natomiast obiekty małej architektury takie, jak pomniki, figury przydrożne, fontanny, źródła, nagrobki cmentarne, niejednokrotnie spotykają akty wandalizmu.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Dobre warunki glebowe i hydrograficzne sprawiły, iż na przestrzeni dziejów obszar gminy cechowało intensywne osadnictwo, stąd obecność wielu faktów osadniczych z różnych epok.

Na terenie Gminy Krotoszyn znajduje się 549 stanowisk archeologicznych (dane na podstawie poprzednich programów opieki nad zabytkami, opartych na informacjach WWKZ), ich podział ze względu na funkcje przedstawia się następująco

STANOWISKA	liczba	w tym wpisanych do rejestru
grodziska	3	1
osady	210	0
cmentarzyska	22	0
inne (ślady osadnictwa, punkty osadnicze)	314	0

Jedno stanowisko wpisane jest do Rejestru zabytków. Jest to grodzisko stożkowate AZP 38-33, stanowisko nr 1 Krotoszyn, Rejestr Zabytków Nr 294/A z dnia

15 października 1968 r. Zasób archeologiczny gminy w postaci kart ewidencyjnych GEZ opartych na AZP zostanie zweryfikowany do roku 2025.

Jak już wcześniej wspomniano, Gmina Krotoszyn położona jest na granicy dwóch ważnych regionów gospodarczych: Wielkopolski i Dolnego Śląska. Terytorialnie obejmuje część mezoregionu Wysoczyzny Kaliskiej. Teren kształtuje rozległa równina morenowa, powstała w stadiale Warty zlodowacenia środkowoeuropejskiego, z reguły lekko falista, czasami z niewielkimi wzniesieniami, otoczona ze wszystkich stron obniżeniami kotlinnymi i dolinami rzek. Teren pokrywają w większości gleby bielicowe. Na obszarze znajdują się liczne cieki wodne, płynące ze wschodu na zachód o dość dobrze wykształconych terasach nadzalewowych cieków, gdzie koncentruje się osadnictwo od mezolitu, poprzez neolit i epokę brązu aż do średniowiecza włącznie. Stanowiska pradziejowe położone są głównie w pobliżu cieków wodnych i grupują się przede wszystkim wzdłuż dolin rzecznych: Czarnej Wody, Kurocha, Orly, oraz nad lewymi dopływami Czarnej Wody wzdłuż Rowu Orpiszewskiego. Najstarsze ślady osadnictwa związane są z epoką kamienia – mezolitem i neolitem. Stanowiska neolityczne występują na terenach wsi: Brzoza, Kobierno, Piaski, Różopole, Biadki, Orpiszew oraz we wsiach: Wielowieś, Lutogńiew, Salnia i Baran. Pozostałości po osadnictwie kultury łużyckiej zarejestrowano w okolicach Krotoszyna, na Zalesiu pod Sulmierzycami, w rejonie Biadek, Orpiszewa, Brzozy natomiast kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich w okolicach Brzozy, Chwaliszewa, Duszej Górk, Durzyna, Kobierna, Krotoszyna, Smoszewa, Orpiszewa i Salni. Osadnictwo kultury łużyckiej występujące w połączeniu z materiałami rzymskimi i wczesnośredniowiecznymi, koncentruje się głównie na piaszczystych wydmach lub stokach dolin. Na szczególną uwagę zasługuje cmentarzysko z okresu epoki brązu, położone przy drodze z Krotoszyna do Sulmierzyc. W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejon dolin rzecznych ale i tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości takich jak: Stary Krotoszyn, Nowy Folwark, Brzoza, Kobierno, Chwaliszew, Dzierżanów, Orpiszew, Lutogńiew, Tomnice i Smoszew.

Stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich najstarszą metrykę. W okresie wczesnego i późnego średniowiecza osadnictwo rejonu krotoszyńskiego rozwija się intensywnie, co związane jest z przebudową stosunków osadniczych i lokacją wsi naprawie niemieckim od XIII wieku (dane na podstawie opracowań: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk).

Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z epoki kamienia (mezolit, neolit), większość z nich pochodzi z kultury łużyckiej i przeworskiej z okresu wpływów rzymskich (OWR), a także nowożytności. Najlepiej zachowane są stanowiska znajdujące się na terenach leśnych, nieużytkach i terenie niezabudowanym.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przede wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. W związku z sytuacją finansową gmina nie planuje większych inwestycji, mających potencjalny wpływ na stanowiska archeologiczne, ewentualnie do takich inwestycji w najbliższych latach należy zaliczyć następujące projekty:

- rozwój budownictwa na terenie miasta Krotoszyna oraz okolicznych miejscowości poprzez wyznaczanie nowych ulic i nowej zabudowy
- remonty dróg gminnych oraz pasów drogowych, a także linii kolejowych przebiegających przez gminę (w gestii PKP PLK)
- inwestycje w sieć wodociągową oraz kanalizacyjną (planowane w Krotoszynie, Lutogniewie, Kobiernie i Biadkach, przewidziana jest również budowa magistral wodociągowych łączących szereg miejscowości gminnych)
- budowa wielkopowierzchniowych obiektów sportowych i rekreacyjnych

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków wodnych, jezior lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu. Z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować.

Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu

powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich prac ziemnych naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzającą daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo wojewódzki konserwator zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z art. 7 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków (w tym archeologicznych) ustala się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji z zakresie lotniska użytku publicznego.

6.6 ZASOBY MUZEALNE

Zasoby muzealne zgromadzone są w jedynym w regionie muzeum. Muzeum im. Hieronima Ławniczaka w Krotoszynie powstało w 1957 roku z inicjatywy Oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno- Krajoznawczego. Pierwszą siedzibą Muzeum była tzw. Krotoszanka, drewniany dom podcieniowy przy ul. Koźmińskiej 36. W 1969 roku zbiory przeniesiono do budynku poklasztornego oo. Trynitarzy, gdzie mieści się ono do dziś.

Obecnie ekspozycja stała mieści się w sześciu salach i na korytarzu klasztornym o łącznej powierzchni około 370 m². Wystawa składa się z trzech zasadniczych działów tematycznych: „Krotoszyn od pradziejów do współczesności” (trzy sale), „Kultura ludowa ziemi krotoszyńskiej (XIX/XX w.)” (trzy sale) oraz usytuowana na korytarzu galeria plastyczna łącząca tematy: „Krotoszyńska rzeźba, malarstwo, rysunek i grafika” oraz „Krzyże i kapliczki przydrożne na ziemi krotoszyńskiej”. Na wystawie stałej wyeksponowano ponad 1300 muzealiów.

Aktualnie zbiory Muzeum liczą ponad 6000 zabytków z dziedziny archeologii, historii, etnografii i sztuki. Najliczniej reprezentowane są zabytki historyczne (około 3700) oraz obiekty z zakresu kultury ludowej (ponad 1300). Najcenniejsze muzea poddawane są profesjonalnym zabiegom konserwatorskim. Dzięki pomocy finansowej samorządu oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w minionych latach wykonano w specjalistycznych pracowniach konserwację ponad 70 obiektów, między innymi: dokumentów cechowych i okupacyjnych, archiwalnych map i planów Krotoszyna, figur barokowych i ludowych przydrożnych rzeźb drewnianych, sztandarów oraz archiwalnych egzemplarzy krotoszyńskiej prasy.

Wartość zbiorów muzealnych podnoszą bogate zasoby biblioteczne. Są to między innymi: literatura specjalistyczna, archiwalia, ikonografia, publikacje oraz opracowania niepublikowane związane tematycznie z szeroko pojmowaną historią i kulturą ziemi krotoszyńskiej. Obecnie biblioteka muzealna liczy około 5000 pozycji inwentarzowych, których część została udostępniona w internecie.

Od ponad 60. lat Muzeum nie tylko gromadzi i dokumentuje pamiątki przeszłości Krotoszyna i regionu ale odgrywa również ważną rolę w edukacji historycznej, kulturalnej i patriotycznej. Kilka razy w roku organizuje między innymi wystawy czasowe o tematyce historycznej, artystycznej, przyrodniczej i regionalnej, które zazwyczaj mieszczą w sali na parterze budynku, ale także na krotoszyńskim Rynku (wystawy plenerowe). Dużym zainteresowaniem cieszą się organizowane przez Muzeum imprezy cykliczne: widowiska historyczne „Święto 56 Pułku Piechoty Wlkp.” (2008 i 2009), imprezy rekonstrukcyjne „Wehikuł Czasu” (2015 – 2018) oraz krotoszyńska Noc Muzeów (2011 – 2012 i 2014 – 2018).

Ważnym elementem działalności instytucji jest organizacja spotkań i wieczornic o tematyce patriotycznej oraz historycznej. W ostatnim czasie do cieszących się największym zainteresowaniem działań tego typu zliczyć można wieczornice poświęcone Pamięci Żołnierzy Wyklętych (2014 – 2019), Powstaniu Wielkopolskiemu (2015 – 2018) oraz cykl wykładów zatytułowany „Muzealne Spotkania z Historią” (2016 – 2019).

Formą popularyzacji wiedzy na temat regionu i zbiorów muzeum jest także działalność wydawnicza. Muzeum publikuje katalogi wystaw, informatory, publikacje książkowe i broszurowe. Od 1994 roku ukazało się drukiem 13 tytułów książkowych, z których największym powodzeniem cieszy się album archiwalnych pocztówek „Pozdrowienia z Krotoszyna. Gruss aus Krotoschin” autorstwa Heleny Kasperskiej. W ostatnim czasie Towarzystwo Miłośników i Badaczy Ziemi Krotoszyńskiej we współpracy z Muzeum wydało cieszący się dużym zainteresowaniem album „Kalendarium historyczne Krotoszyna” Piotra Mikołajczyka (2015) oraz publikację „Konspiracja antykomunistyczna w Powiecie Krotoszyńskim” Daniela Szczepaniaka (2016). Ciekawymi i popularnymi wydawnictwami broszurowymi okazały się gry miejskie: zabawa przygotowana przez muzeum z okazji jubileuszu 600-lecia lokacji miejskiej Krotoszyna (2015) oraz adresowany do najmłodszych „Spacer z Jankiem” (2017).

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Jednym z elementów dziedzictwa niematerialnego jest herb Gminy: "Herb Krotoszyna stanowią w niebieskim polu dwa skrzyżowane srebrne klucze, u góry srebrną różę ze złotymi listkami i po bokach dwie pojedyncze złote gwiazdy. Symbolika: Klucze nawiązują do świętego Piotra, patrona pierwotnej fary krotoszyńskiej. Róża nawiązuje do Rozdrażewskich i ich herbu Doliwa przedstawiającego trzy czerwone róże, ustawione w lewo skos na białym pasie. Róża większa u góry zachowała się, listki dwóch mniejszych róż po bokach zamieniły się w gwiazdki".

Niematerialnym dziedzictwem Gminy jest również gwara wielkopolska, niepowtarzalna i specyficzna dla folkloru tych ziem. Jest ona ciągle żywa, a w Krotoszynie odbywają się powiatowe konkursy gwary wielkopolskiej.

Do dziedzictwa materialnego zaliczamy również legendy i podania, a tych w Krotoszynie sporo: Podanie o krotoszyńskiej nazwie, Odrzygośćka, Opowieść o krotoszyńskim klasztorze, Dąb Rozdrażewskich, Studnia kaźni, Legenda o studni Św. Marcina, Kamienny pies, Zbójcecki kamień, Diabelski kamień, Legenda o św. Jadwidze, Sulimirowe grodziszcze, Trzy młyny i wiele innych.

Region krotoszyński obfituje również w wiele zwyczajów i obrzędów ludowych. Należą do nich m. in. Gody, Nowy rok, Święto Trzech Króli, Zapusty-

podkoziólek, Wielkanoc, Wianki, Wieniec, Pierzocha. Niektóre nadal są żywe, inne zanikły, po innych zostały tylko ślady.

Na terenie gminy zachowana jest pamięć o miejscach kultu takich jak kapliczki przydrożne, które są pielęgnowane przez lokalną społeczność. W ramach edukacji szkolnej i przedszkolnej organizowane są różnego typu zajęcia związane z tradycjami regionalnymi, organizowane są również imprezy związane ze zwyczajami rolniczymi (np. coroczne Dożynki).

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Obecność lasów i cieków wodnych • Położenie Gminy w pobliżu ważnych tras komunikacyjnych • Dobra drogowa i kolejowa dostępność gminy • Dobrze rozwinięta sieć dróg lokalnych • Bogata historia terenów gminy • Zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej • Cenny zasób stanowisk archeologicznych w tym wpisanych do rejestru zabytków • Układ urbanistyczny Krotoszyna wpisany do rejestru zabytków • Duża ilość kapliczek przydrożnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i

<p>oraz cmentarzy różnych wyznań</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wielokulturowość terenu Gminy • Położenie na szlaku między dużymi miastami – Wrocławiem i Poznaniem • Korzystna lokalizacja siedziby Gminy, w centrum obszaru Gminy • Siedziba Gminy jest jednocześnie siedzibą Powiatu oraz centrum administracyjno-usługowym dla całego regionu • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych • Dobra baza i infrastruktura turystyczna i agroturystyczna • Uznana marka Krotoszyna 	<p>dziedzictwa kulturowego</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych Gminy • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach przestrzennych, związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak opracowanych kart dla stanowisk archeologicznych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska

<ul style="list-style-type: none">• Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich• Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy• Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych• Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych	<ul style="list-style-type: none">• Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego• Zanik tradycji i tożsamości regionalnych• Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego• Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych• Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe• Akty wandalizmu
--	---

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KROTOSZYN

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyn formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

1. Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego, w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- ściśle powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi;
- odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy;

- pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- coroczne przeznaczanie środków z budżetu w ramach dotacji celowej na rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków
- regularne aktualizacje przyjętego Gminnego Planu Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych – ostatnia aktualizacja 2023 rok.

2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków

W perspektywie na lata 2024-2027 gmina realizować będzie działania związane z aktualizacją zasobu gminnej ewidencji zabytków, polegające przede wszystkim na prowadzeniu rozpoznania i wprowadzaniu do kart ewidencyjnych zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów. Proces ten będzie na bieżąco konsultowany z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W roku 2024 przewidziane jest opracowanie kart GEZ dla układów przestrzennych z terenu gminy, wskazanych przez WWKZ.

W razie konieczności szczególnej ochrony obiektów zabytkowych przewiduje się też działania mające na celu zgłaszania zabytków typowanych do wpisu do rejestru zabytków.

Cyklicznej kontroli podlegać będzie również zasób archeologiczny gminy. Planowane jest opracowanie kart GEZ dla stanowisk archeologicznych z terenu gminy do roku 2025.

Przewidziane aktualizacje GEZ obejmują perspektywę dwuletnią, raport z aktualizacji powinien być dołączany do sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

3. Działania związane z przeznaczaniem środków budżetowych

W okresie obowiązywania niniejszej perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami Gmina Krotoszyn przeznaczać będzie środki z budżetu na rewaloryzację obiektów będących jej własnością lub współwłasnością, w zależności od pojawiających się potrzeb. Dodatkowo główną inwestycją w ciągu obowiązywania niniejszej perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami są prace w budynku

Ratusza w Krotoszynie polegające na wykonaniu renowacji i konserwacji witraży w sali reprezentacyjnej i na klatce schodowej oraz wymianie lub renowacji drzwi balkonowych, po uprzednim opracowaniu dokumentacji projektowej wraz z uzyskaniem niezbędnych decyzji i pozwoleń administracyjnych. Szacowany koszt ok. 500.000,00 zł, w tym dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków wynosi 489.020,00 zł.

4. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu odpowiedniego zagospodarowania ruchu turystycznego niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów zabytkowych. Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS);
- publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy;
- atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych;
- dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego.

5. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego także z uwzględnieniem turystyki jednodniowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej Krotoszyna. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających gminę turystów. Do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych;
- tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne;

- organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym;
- organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy regionu wartości historyczne Krotoszyna i okolic;
- postawienie na innowacyjność projektów;

6. Promocja Krotoszyna na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Gmina przyjęła następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach;
- nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych gminy;
- udziały w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe;
- współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów.

7. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerszego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców, zarówno dorosłych, jak i dzieci i młodzieży planuje się następujące działania:

- wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego Gminy i regionu;

- wprowadzenie elementów przybliżających lokalną kulturę i tradycję w działalność placówek edukacyjnych, kulturalnych, bibliotek, świetlic itp.

Z racji faktu zaistnienia sytuacji epidemiologicznej i związanych z tym trudności z oszacowaniem potencjalnego budżetu Gminy na następne lata sytuacja finansowa oraz harmonogram działań może ulec zmianie.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Krotoszyn powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Konserwatora Zabytków (jeśli takowy zostanie powołany), Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Krotoszyn zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury - np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Miejskiego w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),

- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa –Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na <http://poznan.wuoz.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO)
- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KROTOSZYN

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Krotoszyn jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Krotoszyn, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Krotoszyn, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

BIBLIOGRAFIA:

- 1/ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Krotoszyn,
- 2/ Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Krotoszyn,
- 3/ Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Krotoszyna
- 4/ Brückner A: Słownik etymologiczny języka polskiego
- 5/ Gomolec L: Wielkopolskie grupy regionalne i lokalne nazwy ludności wiejskiej. W: red. Józef Burszta: Kultura ludowa Wielkopolski. T. 2. Poznań, 1964,
- 6/ Kondracki J. – Geografia regionalna Polski, Warszawa 2001
- 7/ Sobisiak W: Dzieje Ziemi Rawickiej. Poznań: 1967
- 8/ Witryna internetowa Muzeum w Krotoszynie, <http://www.muzeum.krotoszyn.pl/>
- 9/ Witryna internetowa Gminy Krotoszyn, <http://krotoszyn.pl/>
- 10/ Witryna internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, <http://nid.pl>
- 11/ Witryna internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, <http://zabytek.pl>
- 12/ Archiwum Wielkopolskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków
- 13/ Opracowanie własne